

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Melita Balaban

Mentor: red. prof. dr. Anton Bebler

Somentor: asist. dr. Klemen Grošelj

**ODNOS MED ZVEZO NATO IN RUSKO FEDERACIJO
V SODOBNEM VARNOSTNEM OKOLJU**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Univerza
v Ljubljani Fakulteta
za družbene vede

Kardeljeva ploščad 5
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon 01 58 05 128

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a MELITA BALABAN, z vpisno številko 21018113,
rojen/-a 24. 12. 1982 v kraju LJUBLJANA, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:
ODNOS MED ZVEZO NATO IN RUSKO FEDERACIJO V SODOBNEM VARNOSTNEM OKOLJU

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«;
- je diplomsko delo lektorirano in urejeno skladno s fakultetnim Pravilnikom o diplomskem delu.

V Ljubljani, dne 26. 7. 2008

Podpis avtorja/-ice: Melita Balaban

ODNOS MED ZVEZO NATO IN RUSKO FEDERACIJO V SODOBNEM VARNOSTNEM OKOLJU

Zveza Nato in Ruska federacija – večni nasprotnici. Ali je postavljena trditev pretiravanje ali zgodovinsko potrjeno dejstvo?

Ker sem si ob spremljanju literature in medijskih objav s tega področja večkrat zastavila zgornje vprašanje, sem v diplomskem delu skušala analizirati kompleksen odnos med tema dvema političnima akterjema. Zato se moje diplomsko delo začne z obravnavanjem obdobja hladne vojne, ki je pomembno za razumevanje današnjega odnosa med njima.

Ob tem sem posebno pozornost namenila tudi vplivom ameriške zunanje politike na delovanje Nata in posledično njegovim odnosom s Sovjetsko zvezo oziroma Rusko federacijo kot njeno pravno naslednico.

Sledi obravnava institucionalizacije odnosov med Natom in Rusko federacijo ter okrepljenega sodelovanja med njima v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Videti je bilo, da bo boj proti terorizmu po napadih na Združene države Amerike leta 2001 Nato in Rusko federacijo povezal, a kaj kmalu so se ponovno začela kazati nasprotovanja ob temah, kot so protiraketni ščit, Kosovo ter zagotavljanje primata na drugih interesnih območjih.

Ključne besede: hladna vojna, Sovjetska zveza, Nato, Ruska federacija, Združene države Amerike.

THE RELATION BETWEEN THE NATO AND THE RUSSIAN FEDERATION IN A CONTEMPORARY SECURITY ENVIRONMENT

The NATO and the Russian Federation – eternal opponents. Is the claimed exaggeration or historically confirmed fact?

Since I've asked myself this question many times in the past when reading the literature, my diploma paper includes an analysis of a complex relation between these two political actors. Therefore my diploma paper begins with the Cold War, which is important for understanding the relation between them.

In the diploma paper special attention is given to the influences of American foreign policy on the NATO activities and consequently its relation to the Soviet Union or the Russian Federation as its legal successor.

Next is the institutionalisation of the relations between the NATO and the Russian federation and the intensified cooperation between them in the 90s. It looked like the fight against terrorism after the attacks on the USA in 2001 would connect the NATO and the Russian federation but soon different opinion concerning the Missile Shield, Kosovo and ensuring the primacy in other interest areas arose.

Key words: Cold War, Soviet Union, the NATO, Russian federation, United States of America.

Kazalo

Seznam kratic	6
1. Uvod.....	8
2. Metodološki okvir.....	8
2.1 Predmet in cilj preučevanja	8
2.2 Hipoteze	9
2.3 Struktura analize.....	9
2.4 Metodologija proučevanja.....	10
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov.....	10
2.5.1 Organizacija severnoatlantskega sporazuma (Nato)	10
2.5.2 Varšavski pakt.....	11
2.5.3 Hladna vojna	11
2.5.4 Ruska federacija	12
3. Boj za prevlado na stari celini.....	13
4. Razmerje med zvezo Nato in ZDA.....	16
4.1 Varnostna politika ZDA	17
5. Vojaško oboroževanje in vojaško ravnotežje v času hladne vojne	19
6. Ruska federacija in Nato po padcu berlinskega zidu.....	22
6.1 Kriza identitete	23
6.2 Sindrom izgubljenega imperija	25
6.3 Širjenje Nata proti vzhodu.....	27
6.4 Rusko nasprotovanje širitvi.....	29
7. Institucionalizacija sodelovanja med nekdanjimi nasprotnicami	33
7.1 Krepitev odnosov	33
7.2 Partnerstvo za mir in Bruseljska deklaracija	34
7.3 Pariški sporazum – Ustanovna listina o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti....	37

8. Kosovska kriza in Stalni skupni svet.....	39
8.1 Konec velikih ruskih pričakovanj	40
8.2 Sodelovanje Ruske federacije v mirovnih operacijah na Kosovu.....	43
9. Evroatlantski partnerski svet.....	48
10. Obdobje po 11. septembru.....	48
10.1 Vpliv terorističnih napadov na odnose med Natom in RF	49
10.2 Svet Nata in Rusije	50
10.3 Sodelovanje Nata in Ruske federacije v Afganistanu	52
11. Vladimir Putin – realistična in pragmatična zunanja politika	55
11.1 Reforma ruskega obrambnega sistema.....	56
12. Nova oboroževalna tekma	58
12.1 Obujanje ideje o projektu protiraketnega ščita.....	61
13. Novi izzivi.....	65
13.1 Skupno ukrepanje ob naravnih nesrečah	65
13.2 Tekmovanje za naravna bogastva	66
13.3 Odbor za izzive sodobne družbe	67
14. Sklep	68
15. Literatura in viri.....	73

Seznam kratic

AFNORTH	Allied Forces North (Zavezniške sile za Severno Evropo)
AMB System	Anti-Ballistic Missile System
AMB Treaty	Anti-Ballistic Missile Treaty
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation (Azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje)
BIH	Bosna in Hercegovina
CFE Treaty	Conventional Armed Forces in Europe Treaty
CIA	Central Intelligence Agency (Centralno obveščevalna agencija)
CSO	Skupno varnostno organizacijo (Collective Security Organization)
EAPS	Evroatlantski partnerski svet
EU	Evropska unija
IFOR	The Implementation Force (Sile za uresničitev)
ISAF	International Security Assistance Force (Mednarodne varnostne sile za pomoč)
KFOR	Kosovo Force (Sile za Kosovo)
KVSE	Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi
LAFTA	Latin-American Free Trade Association (Latinskoameriško združenje za svobodno trgovino)
NACC	The North Atlantic Cooperation Council (Severnoatlantski svet za sodelovanje)
NAFTA	North American Free Trade Agreement (Severnoameriški sporazum o prosti trgovini)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
NDR	Nemška demokratična republika
NRC	Nato-Russia Council (Svet Nato-Rusija)

OVK	Osvobodilna vojska Kosova
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PJC	Permanent Joint Council (Stalni skupni svet)
PzM	Partnerstvo za mir
RF	Ruska federacija
SACEUR	Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo
SALT	Strategic Arms Limitation Treaty (Sporazum o omejitvi strateškega jedrskega orožja)
SFOR	Stabilization Force (Stabilizacijske sile)
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers in Europe (Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi)
SND	Skupnost neodvisnih držav
START	Strategic Arms Reduction Treaty (Pogodba o omejitvi strateškega orožja)
SZ	Sovjetska zveza
UL	Ustanovna listina
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo (Sile Združenih narodov na Kosovu)
VS	Varnostni svet
ZEU	Zahodnoevropska unija
ZDA	Združene države Amerike
ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik
ZN	Združeni narodi
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija
ZRN	Zvezna republika Nemčija

1. Uvod

Ob koncu 2. svetovne vojne si večina ljudi ni niti mogla oziroma želela predstavljati, da bi se svetovna morija še kdaj ponovila. Milijoni mrtvih in nešteto porušenih domov bi morali biti večni opomin na nesmiselnost oboroženih spopadov. Pa vendar ni preteklo veliko časa in že je bil svet soočen z novimi oblikami grožnje. Tokrat veliko bolj uničujočih posledic. Če je atomska bomba pripomogla h koncu 2. svetovne vojne, pa je vse hitrejši razvoj jedrskega orožja in oboroževalna tekma dveh svetovnih sil pahnila človeštvo na rob 3. svetovne vojne in v tem primeru popolnega uničenja.

Sovjetska zveza (SZ) in Organizacija severnoatlantskega sporazuma (Nato) sta drugo polovico 20. stoletja zaznamovali s hladno vojno. Njun arzenal je z nevidno roko krojil usodo celotnega sveta. Boj za prevlado ideologije in prestiž statusa svetovne velesile sta pač imela visoko ceno. Verjetno je le dejstvo, da bi jedrski napad ene ali druge pomenil vzajemno uničenje celega planeta, preprečilo spopad z uničujočimi posledicami.

A hladna vojna se je končala. Ruska federacija (RF) kot pravna naslednica SZ in zveza Nato sta našli nove poti za skupen dialog in sodelovanje. Skupni cilj obeh je postalo zagotavljanje varnosti v svetu, preprečevanje konfliktov in pomoč ob naravnih katastrofah ter v zadnjih letih tudi boj proti terorizmu. Vendar aktualni dogodki njuno sodelovanje velikokrat postavljajo pod vprašaj.

2. Metodološki okvir

2.1 Predmet in cilj preučevanja

Države članice zveze Nato so prežete z drugačnim načinom razmišljanja in kulturo v primerjavi z RF oziroma nekdanjo SZ. Posledično je bila zgodovina polna trenj med Severnoatlantskim zavezništvom in SZ oziroma kasneje RF. Skozi svojo diplomsko nalogo bom skušala osvetliti ključne dogodke nekdanjega nasprotovanja v času hladne vojne, vendar se bom osredotočila na čas po koncu hladne vojne, ki je prispeval k vse večjemu sodelovanju teh dveh močnih političnih akterjev na različnih področjih skupnega interesa. Razvoj aktualnih dogodkov me sili tudi k iskanju vzrokov za trenutna vse večja nesoglasja ali vsaj drugačne poglede na situacije v mednarodnem okolju.

2.2 Hipoteze

Hipoteza 1: Odnosi med zvezo Nato in RF so se po koncu hladne vojne bistveno izboljšali, saj kljub nekaterim razhajanjem še vedno prevladuje sodelovanje.

Hipoteza 2: Sodelovanje med zvezo Nato in RF je v sodobem varnostnem okolju nujno potrebno in koristno za oba akterja.

Hipoteza 3: V zvezi Nato imajo največji vpliv in moč Združene države Amerike (ZDA), zato v primeru, ko govorimo o odnosu med zvezo Nato in RF, v bistvu govorimo o odnosu med ZDA in RF.

2.3 Struktura analize

Glavni konflikti in razhajanja v pogledih na svet so se najbolj razvili v času hladne vojne, ko sta na svetovni politični sceni dominirala dva nasprotujoča si ideološka bloka oziroma zveza Nato in Varšavski pakt. To obdobje ideološke konfrontacije nasprotujočih se sil bom povzela v prvem delu svojega diplomskega dela. Ker je za razumevanje odnosov med Natom in RF nujno potrebno poznavanje vloge ZDA znotraj zahodnega zavezništva, bom tej temi namenila posebno poglavje. Vendar se bom v nadaljevanju osredotočila na čas konca vzhodnega vojaškega bloka, na čas po razpadu SZ in na širjenje Nata na ruska interesna območja. Opisala bom tudi proces vse bolj okrepljenega sodelovanja, ki je vodil k institucionalizaciji odnosov med t. i. Vzhodom in Zahodom. Razprave pa ne bi mogla nadaljevati brez poudarka na kosovski krizi, ki še danes predstavlja jabolko spora med Natom in RF. Dotaknila se bom tudi terorizma – varnostnega izziva, s katerim se spopadajo danes vsi, ter poskušala analizirati zunanjo politiko Vladimirja Putina. Ko se je že zdelo, da so se strasti med Natom in RF na mednarodni politični sceni vsaj za silo umirile, pa smo v zadnjem obdobju priča vse večji delitvi mnenj pri temah, kot so protiraketni ščit ter uveljavljanje primata nad območji, ki so bogata z naravnimi surovinami in energenti, zato bom ob koncu diplomske naloge nekaj besed namenila tudi tem temam. V sklepu me bo zanimal rezultat postavljenih hipotez in prihodnost odnosov v luči vse hitrejšega in intenzivnega spreminjanja mednarodnega okolja, ki bo med drugim vse večkrat tudi posledica podnebnih sprememb.

2.4 Metodologija proučevanja

Za raziskovanje obravnavane tematike bom uporabila deskriptivno metodo kvalitativnega raziskovanja, saj bo moje delo temeljilo predvsem na zgodovinski analizi primarnih virov, kot so dokumenti in pogodbe, ter sekundarnih virov v obliki knjig, člankov, zbornikov in internetnih virov. Pri analizi aktualnega dogajanja sem se soočila s problemom pomanjkanja strokovne literature. V pomoč mi je bila analiza medijskega poročanja oziroma medijskih vsebin, a se pri tem pojavlja vprašanje kredibilnosti in objektivnosti. Vendar mi razvoj dogodkov v bližnji preteklosti nudi dober vpogled na vplive, ki jih ima lahko mednarodna politična kriza na odnose, komunikacijo, zunanjo politiko in sodelovanje med zvezo Nato in RF.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Organizacija severnoatlantskega sporazuma (Nato)

Pet zahodnoevropskih držav (Belgija, Francija, Luksemburg, Nizozemska in Velika Britanija) je marca 1948 podpisalo Bruseljsko pogodbo, s pomočjo katere so želele razviti skupni obrambni sistem in okrepiti medsebojne vezi na način, da se bodo lahko uprle ideološkim, političnim in vojaškim grožnjam (predvsem Vzhoda), ki bi jim pretile. Podpisu Bruseljske pogodbe so sledila pogajanja z ZDA in Kanado, na katerih so skušali oblikovati enotno severnoatlantsko zavezništvo, ki bi temeljilo na varnostnih zagotovilih in medsebojnih obveznostih med Evropo in Severno Ameriko (Priročnik o zvezi Nato 2001: 29). S tem so ZDA odstopile od 150-letne tradicije vojaškega nepovezovanja z evropskimi državami v času miru. Julija 1948 so v Washingtonu skupaj s Francijo, Veliko Britanijo, Nizozemsko, Belgijo, Luksemburgom in Kanado izdelali osnutek temeljnega sporazuma. Aprila 1949 pa so, prav tako v Washingtonu, poleg že naštetih držav Severnoatlantsko pogodbo (imenovana tudi Washingtonska pogodba) podpisale še Italija, Islandija, Danska, Norveška in Portugalska. Ker je v 10. členu te pogodbe zapisano, da ostaja zavezništvo odprto za včlanitev drugih evropskih držav, ki so sposobna razvijati njegova načela in prispevati k varnosti severoatlantskega območja, sta se Natu leta 1952 pridružili še Grčija in Turčija. Leta 1955 je sledila Zvezna republika Nemčija (ZRN) in leta 1982 Španija (Internet 1). Do danes je zveza Nato pod svoje okrilje sprejela že večino držav na stari celini, z drugimi pa se povezuje preko različnih oblik sodelovanja (npr. Partnerstvo za mir).

S tem zveza Nato predstavlja čezatlantsko vez, ki v obrambno-varnostno zavezništvo povezuje Severno Ameriko in večji del Evrope. Njen cilj, ki je zapisan v Washingtonski pogodbi, predstavlja varovanje svobode in zagotovitev varnosti vseh njenih članic s političnimi in vojaškimi sredstvi. Zagotavlja kolektivno varnost in stabilnost na severnoatlantskem območju ter predstavlja forum za posvetovanje o varnostnih vprašanjih, ki zadevajo vse njene članice (Internet 2).

2.5.2 Varšavski pakt

Sporazum o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči je bil podpisan maja 1955 v Varšavi (od tod tudi ime Varšavski pakt) in ratificiran junija istega leta. Nastal je kot odgovor Natu in bil načelno urejen kot obrambno zavezništvo, ki je imelo ureditev podobno Severnoatlantskemu zavezništvu. Vendar je dejansko pakt in njegove sestavne organe imela pod popolnim nadzorom SZ in v njih tudi prevladovala (Trapans 2003: 16—17). Vanj so bile vključene Zveza sovjetskih socialističnih republik (ZSSR) ali na kratko SZ, Bolgarija, Romunija, Vzhodna Nemčija, Madžarska, Poljska, Češkoslovaška in Albanija. Slednja je leta 1968 izstopila. Dokument je vseboval člene o nenapadanju med članicami in hkrati od njih zahteval, da v primeru vojaške agresije na katerokoli izmed njih nudijo vojaško in ekonomsko podporo. Leta 1985 je bil Varšavski sporazum podaljšan za nadaljnjih 20 let, vendar je Nemška demokratična republika (NDR) leta 1990 po padcu Berlinskega zidu pakt zapustila in se znova združila z ZRN. Pakt je posledično razpadel marca 1991 in bil uradno razpuščen tudi kot politična organizacija v Pragi julija istega leta (Internet 3).

2.5.3 Hladna vojna

Termin hladna vojna je v svojem delu z enakim naslovom uporabil ameriški novinar Walter Lippmann leta 1947, s tem pa je prišel v splošno rabo. Vendar je ta izraz prvi skoval španski pisatelj Don Juan Manuel v 14. stoletju. Opisoval je konflikt med krščanstvom in islamom in dognal, da se 'vroče' in 'hladne vojne' navadno razlikujejo glede na način, kako se končajo. Zapisal je, da se vojna, ki je zelo brutalna in vroča, konča ali z uničenjem ali z mirom. Medtem pa hladna vojna ne prinese ne miru in tudi ne časti tistim, ki so jo tvegali (McCauley 1998: 1).

Dušan Nećak (Nećak 1999: 5) je opredelil pojem oblike napetosti, ki je po drugi svetovni vojni vladala v svetu. Zapisal je:

Pravijo, da je vojna samo nadaljevanje politike z drugimi sredstvi. Mednarodna politika, razmerje sil in čas po drugi svetovni vojni, ki ga imenujemo »hladna vojna«, pa so bili nadaljevanje vojne z drugimi sredstvi. Po definiciji naj bi bila hladna vojna »stanje ne vojne ne miru«, katerega vsebina je neprestana politična, včasih tudi vojaška konfrontacija dveh povojnih velesil, ZDA in SZ, ter njunih blokov. Kot zgodovinska kategorija pomeni hladna vojna razmerje med temeljnima in nasprotnima družbenopolitičnima, gospodarskima in vojaškima sistemoma v času, ko so tudi sicer nastajale velike spremembe v vsej mednarodni skupnosti.

2.5.4 Ruska federacija

Decembra leta 1991 je SZ razpadla na RF in 14 drugih držav. Od takrat RF vlaga velike napore v izgradnjo demokracije in tržne ekonomije, ki bi nadomestili vpliv komunistične ideologije nad politiko, ekonomijo in družbo v celoti. Napredek je viden predvsem na ekonomskem področju, k izboljšanju finančnega stanja v državi je pripomogla predvsem nafta in drugi energenti, vendar se je z nastopom Vladimirja Putina na predsedniško mesto oblast znova nagnila k centralizaciji, zaradi česar ostajajo demokratične institucije šibke (Internet 4).

3. Boj za prevlado na stari celini

Že neposredno po koncu tretjega rajha se je Winston Churchill v pismu Harryju Trumanu spraševal o odnosih zahodnih zaveznikov s SZ in hkrati izrazil zaskrbljenost zaradi načrtovanega umika ameriških enot iz politično, vojaško, predvsem pa gospodarsko oslABLJENE Evrope (Trapans 2003: 5—7).

Po 2. svetovni vojni se je mednarodni sistem preoblikoval zaradi naslednjih najpomembnejših dejavnikov: rivalstva med velikimi silami, sprememb v tehnologiji vojskovanja, transnacionalnih konfliktov med ideologijami, reforme in preoblikovanja svetovnega kapitalističnega sistema ter narodnoosvobodilnih gibanj (Leffler in Painter 1994: 12).

Prva nasprotja glede nekaterih mejnih vprašanj in medsebojni očitki zaradi politik, ki so jih vodile države, so se med zavezniki v 2. svetovni vojni odkrito začela kazati na potsdamski konferenci leta 1945. Zahod je očital SZ protizahodno politiko v Bolgariji in Romuniji, Vzhod pa Veliki Britaniji njeno vpletenost v grško državljansko vojno in delovanje Zahoda zoper osvobodilna gibanja v svetu (Nećak 1999: 7). Vprašanje ureditve Nemčije po 2. svetovni vojni pa je bilo eno izmed najpomembnejših spodbud za hladno vojno (prav tam, 10). Zaradi popolnoma drugačnih izkušenj iz preteklosti ter različnih političnih in ideoloških tradicij je vsaka stran videla drugačno rešitev za nastalo situacijo, a je žal ena rešitev samodejno izključevala drugo. Tako sta nemški državi, NDR in ZRN, postali glavni protagonistki hladne vojne (Vukadinović 1995: 70—71).

SZ nosi svoj del odgovornosti za nastanek napetosti v Evropi tudi zaradi spodbujanja državnega udara na Češkoslovaškem. S koncem politične demokracije in prevzemom oblasti s strani komunistov v tej državi si je SZ utrdila nadzor nad Srednjo Evropo. Kot že rečeno, je SZ vodila veliko agresivnejšo zunanjo politiko, zato je praškemu puču sledila še berlinska kriza, v kateri so Sovjeti ameriški, britanski in francoski vojski želeli onemogočiti kopenski dostop do mesta in s tem utrditi svoj položaj na tem območju. S pomočjo zračnega transporta, s katerim so našteje vojske začele oskrbovale mesto, so SZ prisili v preklic blokade (Trapans 2003: 8—10). Zato moramo kljub temu da nekateri za oblikovanje vojaških blokov po koncu druge svetovne vojne krivijo Zahod, saj naj bi ta z ustanovitvijo zveze Nato sprožil oblikovanje strateških blokov, vzroke za razdor med zavezniki iskati tudi vzhodno od berlinskega zidu.

Vsi naštetih dejavniki so vplivali drug na drugega, pri tem pa poudarjali napetosti med ZDA in SZ, sprožili oboroževalno tekmo, polarizirali mednarodno politiko ter razdelili svet v vojaške in politične bloke (Leffler in Painter 1994: 12). Vendar razdelitev ni bila samo ideološka, ampak tudi dobesedno fizična. Meja od Baltika do Trsta, ki jo je Winston Churchill poimenoval železna zavesa, je ločevala zahodni kapitalistični in vzhodni socialistični svet (Nećak 1999: 7—8).

Razmere v mednarodnem sistemu po 2. svetovni vojni so se v zgodovino zapisale kot nenehno geopolitično in ideološko nasprotovanje med SZ in ZDA oziroma kot boj za prevlado med komunizmom in kapitalizmom (Grizold 1996: 440). Kljub velikim besedam ob podpisu Ustanovne listine Združenih narodov (UL ZN), se je Zahod vse bolj zavedal naraščajoče moči nekdanje zaveznice SZ (Trapans 2003: 6). Zahodne države so zelo hitro po koncu 2. svetovne vojne doumele, da nove razmere ogrožajo njihove politične, ideološke, še posebej pa gospodarske interese, zato so se postavile po robu socialističnim državam in narodnoosvobodilnim gibanjem, ki bil lahko spodkopala kolonialni sistem ali pa postala nosilci socializma (Vukadinović 1995: 70).

Zahod in Vzhod sta Evropo razdelila na dva dela. Želela sta povečati svoje območje vpliva, s tem pa si zagotoviti čim večjo prevlado na stari celini. Prvi generalni sekretar Nata Lord Ismay je dejal, da je osnovni namen Severnoatlantskega zaveznitva "*obdržati Američane v Evropi, Ruse zunaj Evrope, Nemce pa na vajetih*" (Trapans 2003: 12). Zahod je v ta namen uporabljal prefinjene diplomatske poteze, SZ pa je nove zaveznice na svojo stran pridobivala največkrat z grožnjo oziroma silo.

ZDA so v svojo zunanjo politiko zaradi strahu pred Rdečo armado vpeljale koncept politike zadrževanja, ki jo bom analizirala v nadaljevanju. V večji meri pa so se s Trumanovo doktrino in Marshallovim načrtom posluževale znanega Wallaceovega ekonomskega načela¹, s katerim so ohranile prevladujoč vpliv v Zahodni Evropi.

Tako so neposredno po 2. svetovni vojni, ko sta bila gospodarstvo in infrastruktura Evrope popolnoma uničena, ZDA predstavile Program za Evropo oziroma Marshallov načrt. V programu je bila predvidena pomoč v obliki surovin, strojev, energentov in denarja, a

¹ Henry Agar Wallace: "*There's no such thing as a free lunch.*"

predvidevanja Washingtona so se uresničila, saj SZ ni sprejela ponujene pomoči. Slednja je izvajala pritisk tudi na druge države v njenem interesnem območju, ki so bile zainteresirane za omenjeni program. Tako je na primer češka vlada zaradi sovjetskih pritiskov odstopila od ponujene pomoči ZDA (Trapans 2003: 7—9).

Sovjetske poteze so še povečale nelagodje in dvome pri zahodnih zaveznikih, še posebej ZDA, zato je bilo logično sosledje dogodkov ustanovitve zveze Nato leta 1948. Blokada Berlina je zahodne zaveznike namreč šokirala, saj so spoznali, da je SZ pripravljena tvegati konfrontacijo vojaških sil v zameno za prevlado nad mestom (Mastny 2002).

Verjetno je odveč omenjati, da je podpisu Severnoatlantske pogodbe SZ ostro nasprotovala. *"Nekaj dni pred napovedanim podpisom je sovjetska vlada z diplomatsko noto predvidene države podpisnice posvarila, da bo njihov pristop k sporazumu 'obravnava kot sovražno dejanje', ki je naperjeno proti ključnim interesom ZSSR"* (Grizold, Ferfila 2000: 217). Marsikoga presenetilo dejstvo, da je SZ celo zaprosila za članstvo v Natu, saj naj bi se po mnenju Moskve s tem spremenil iz agresivnega in imperialističnega bloka v organizacijo, ki se zavzema za varnost, demokracijo, gospodarski napredek in sodelovanje (Trapans 2003: 16). Njeno prošnjo so Združeno kraljevstvo in ZDA zavrnile (Priročnik o zvezi Nato 2001: 429).

Sovjetski pogled na vojno je izhajal iz Leninovega obdobja, ki je ideje črpal iz Marxovih del. Slednji je zaroto videl v mednarodnem kapitalističnem sistemu in zagovarjal proletarsko revolucijo. Posledično je SZ dojemala Nato, ki je bil produkt zahodnih kapitalističnih držav, kot smrtno nevarnost svoji državi, ki je imela temelje v boljševiški revoluciji. Marca 1949 je SZ v pismu vladam zahodnih držav predstavila svoje pomisleke na ustanovitev zveze Nato. Francijo in Veliko Britanijo je obtožila, da sta klonili pod pritiskom ZDA in spremenili svoje stališče do obnovitve nemške vojaške moči. Nato so opisali kot agresivno zavezništvo in kot smešne označili izjave, da Zahodna Evropa potrebuje zaščito pred SZ (Mastny 2002).

Ker so se zahodne države odločile znova oborožiti Nemčijo in jo vključiti v zvezo Nato, je Nikita Hruščov posledično sestavil t. i. Varšavski sporazum o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči kot protiutež Natu (Trapans 2003: 24). Leta 1956 je izjavil, da je bil Nato oblikovan kot rezultat velike vojaške psihoze, ko so mnogi SZ Evropejcem prikazovali v neugodni militaristični luči (Mastny 2002).

Na nek način je bil Nato v času stalinistične diktature za SZ v večji meri le simbolična grožnja. Predstavljal je kapitalistično zaroto, ki je bila vedno del sovjetskih ideoloških predpostavk. Glede na velikost in pripravljenost ter količino oborožitve ruske armade Nato SZ nikakor ni predstavljal verjetne vojaške grožnje (prav tam).

4. Razmerje med zvezo Nato in ZDA

Dejstvo je, da odnosa med zvezo Nato in SZ, danes RF kot njeno pravno naslednico, ne moremo analizirati brez poznavanja odnosa med ZDA in RF. Zdi se mi, da imamo velikokrat, ko govorimo o zvezi Nato, pravzaprav v mislih ZDA oziroma obratno.

Na uradni slovenski strani Nata sem našla odgovor na zastavljeno hipotezo. Zapisali so, da so ZDA (Internet 5):

ene od pobudnic trans-atlantskega sodelovanja in ena od ustanoviteljic zveze Nato. V procesu sprejemanja odločitev so ZDA enakopravne ostalim zaveznicam, kar pomeni, da njihov glas šteje toliko, kot glas vsake druge zaveznice. Po drugi strani pa so ZDA obrambno najmočnejša članica zveze Nato, česar se zavedajo vse države v Zavezništvu. Tako na ameriški kot na evropski strani Zavezništva obstaja interes, da se zmanjša razkorak v obrambnih zmogljivostih, da bi se na ta način enakomerneje porazdelilo varnostno breme med zaveznicami. S tem namenom je bila na vrhu zveze Nato v Pragi sprejeta zaveza o zmanjševanju razlik.

Posledično je narava ruskih odnosov z zavezništvom močno odvisna od stopnje interakcije z ZDA (Ponsard 2007: 81), o čemer bom govorila v nadaljevanju. Na tem mestu sem hotela le nakazati, da so odločitve zveze Nato večinoma sprejete v interesu ZDA in da, ko govorimo o odnosu med zvezo Nato in RF (oziroma SZ v času hladne vojne), največkrat govorimo pravzaprav o odnosu ZDA in RF ter držav, v katerih imata ti dve najmočnejši vpliv.

Da bi ugotovili stopnjo vpliva ZDA na delovanje Nata, se moramo dotakniti tudi vojske strukture zahodnega zavezništva. Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (SACEUR) je vedno ameriški admiral ali general. Zavzema izredno pomemben položaj v Natovi vojaški strukturi, saj je glavni vojaški predstavnik vrhovnega poveljstva zavezniških sil v Evropi (SHAPE). Poveljstvo zavezniških sil za Evropo se deli še na regionalni poveljstvi. Prve so

zavezniške sile za Severno Evropo (AFNORTH), pri katerih poveljnik prihaja iz Nemčije ali Velike Britanije, zavezniškim silam za Južno Evropo (AFSOUTH) pa znova poveljuje ameriški admiral ali general s štirimi zvezdicami (Priročnik o zvezi Nato 2001: 255—266).

RF je po razpadu vzhodnega vojaškega bloka večkrat predlagala, da se ZDA umaknejo iz Evrope, funkcije Nata pa bi prevzela Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi (KVSE), danes Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). V tej organizaciji bi bile združene vse evropske države in tudi nekatere azijske države nekdanje SZ (Žabkar 2001: 49). Zunanja politika RF se namreč vseskozi zavzema za *"krepitev avtoritete OVSE in poudarjanje osrednje vloge mednarodnih organizacij, ki naj bi institucionalizirale dobre sosedske odnose med naslednicami SZ"* (Grošelj 2003: 21). V ruskih očeh bi imela OVSE vodilno mesto v hierarhiji organizacij in bila posledično mesto sprejemanja odločitev v zvezi z varnostjo za vso Evropo. Hkrati pa bi bil Severnoatlantski svet za sodelovanje vrhovna politična organizacija. Po mnenju RF bi moral biti Nato v tem primeru v podrejenem položaju in bi moral za morebitne vojaške akcije pridobiti dovoljenje OVSE (Blank 1996: 50). Seveda bi bila v tej zvezi RF glavna jedrska sila. Odveč je omenjati, da države Nata tega predloga niso mogle sprejeti, saj evropske države članice zavezništva nimajo dovolj strateškega jedrskega orožja, mreže obveščevalnih satelitov, raketnih sistemov za protiraketno obrambo, prav tako pa ne razpolagajo s transportnimi sredstvi za hitro zračno ali pomorsko prerazporeditev enot na območja in točke zunaj teritorija v domeni Nata. Iz naštetih razlogov evropske države v tem trenutku ne bi mogle biti vojaško izenačene z RF. Če bi to želele, bi morale razpolagati z vsem, kar so do sedaj sile ZDA prispevale k evropski obrambi (Žabkar 2001: 49). Poleg naštetega pa OVSE združuje preveč držav članic, kar bi jo oviralo pri morebitni nujni za usklajeno in hitro ukrepanje pri zagotovitvi skupne varnosti svojih članic (Blank 1996: 51).

4.1 Varnostna politika ZDA

Rusko prijateljstvo in demokracija ter jedrska oborožitev in sovražnost – ta dva sklopa sta konstantno prisotna v ameriških razpravah o Natu in vprašanjih varnosti (Trapans 2003: 63). Ker so in še vedno imajo ZDA prvenstveno vlogo v zvezi Nato, se je varnostna politika slednje (predvsem v času hladne vojne) v veliki meri ujemala z ameriško vojaško strategijo oziroma so odločitve ZDA pri svoji zunanji politiki vedno imele vpliv tudi na Evropo.

Po 2. svetovni vojni je bilo glavno vodilo ZDA v zunanji politiki t. i. *politika zadrževanja* tedanje SZ znotraj meja njenega interesnega območja in zunaj območja ameriških vitalnih interesov. Vodilni strokovnjak za sovjetske zadeve na zunanjem ministrstvu ZDA George Kennan je dejal, da je strategija zadrževanja "*manj kot vojna, vendar odgovor na silo s silo*" (prav tam, 8).

V času Trumanovega predsedovanja so ZDA z načrtnim razvijanjem vojaških zmogljivosti začele uveljavljati *strategijo odvrčanja*. Z nastopom Eisenhowerja so poleg priprav na obrambo svojega ozemlja razvijali tudi vojaške zmogljivosti za *množično povračilo* (maščevanje), v katerega so vključili konvencionalne in jedrske odzive v primeru ogrožanja s sovjetske strani (Grizold, Ferfila 2000: 43–44). Strategija 'obsežnega maščevanja' je temeljila "*na grožnji, da bi se Nato na napad na katero koli svojo članico odzval z vsemi razpoložljivimi sredstvi, še zlasti z jedrskim orožjem*" (Preoblikovani Nato 2004: 14).

Nasprotja so se v času Kennedyja še povečala in se preselila na območja tretjih držav. Leta 1962 je prišlo do najhujšega političnega spora med SZ in ZDA — kubanske raketne krize. Vzrok temu je bilo razkritje, da SZ na Kubi skrivaj namešča jedrske konice, ki bi lahko dosegle ameriško celino. Po izredno napeti situaciji, ki je skoraj privedla do 3. svetovne vojne, je SZ privolila v zahteve ZDA in izpraznila raketna oporišča, vendar pa so se tudi ZDA morale obvezati, da ne bodo napadle Kube. Poudariti je treba, da je bil del tega sporazuma tudi umik ameriškega jedrskega orožja iz Turčije, ki je bil širši javnosti dolgo nepoznan (McCauley 1998: 107—109).

Leta 1967 je bila uvedena nova strategija '*prožnega odziva*', s pomočjo katere so agresijo odvrčali "*z ustvarjanjem negotovosti pri razmišljanju morebitnega agresorja glede Natovega odziva, konvencionalnega ali jedrskega*" (Preoblikovani Nato 2004: 14). Kljub temu da je Nato navedeno strategijo vodil vse do konca hladne vojne, sta ostra mednarodna napetost in strah pred popolnim uničenjem sveta v primeru spopada pripeljala do *politike popuščanja napetosti*, s katero so poskušali otopliti odnose med blokoma s pomočjo poudarjanja skupnih interesov (Nećak 1999: 8).

Obe strani sta težili k pridobivanju zaveznikov na omenjenih območjih, ZDA pa so se poleg tega še zapletale v vojno z Vietnamom. Z Nixonom so ZDA prešle na *koncept strateške zadostnosti*, saj so spoznale, da njena vojaška moč ni več dovolj za zadrževanje SZ znotraj

nejenege tedanjega interesnega območja. Rezultat tega ravnotežja je bil podpis pogodb o omejitvi strateškega orožja (Grizold, Ferfila 2000: 43—44).

SZ je nato vdrla v Afganistan, reakcija s strani ZDA je bila povečanje obrambnega proračuna, s t. i. *Carterjevo doktrino* pa so *razglasile območje Perzijskega zaliva za prostor življenjskega pomena za ameriško nacionalno varnost*. Ponovna ohladitev oboroževalne tekme se je začela z Reganom in *politiko zadrževanja in omejene konfrontacije s SZ*. A njegovo navidezno zavzemanje za zmanjšanje oborožitve obeh velesil, je v resnici bila namera za zagotovitev vojaške pomoči ZDA, saj so le-te v času njegovega predsedovanja vodile *aktivno politiko zagovarjanja vojaške pomoči silam, ki so nasprotovale SZ* (Afganistan, Nikaragva, Kambodža ...) (prav tam, 43–44).

Gorbačovov prihod na oblast je znova umiril strasti (Grizold, Ferfila 2000: 43–44). Spremenil je dotedanjo sovjetsko strategijo, in sicer je *"na mednarodni ravni zunanji pritisk na sovjetski sistem nameraval zmanjšati z vključevanjem zahodnih držav, posebej ZDA, v nove odnose, zasnovane na univerzalnih človekovih vrednotah."* Ameriška politika zadrževanja pa je *"izgubila protisovjetsko ofenzivno naravo"* (prav tam, 86).

S prihodom Busha in Clintona so se odnosi med ZDA ter takrat že RF in novonastalimi državami na območju nekdanje SZ prešli v *sodelovanje* in nato celo v *omejeno partnerstvo* (prav tam, 43–44).

Odnosi med RF in ZDA so se sicer z vojaškimi akcijami v Iraku in Afganistanu ter zamislili o protiraketnem ščitu Busha mlajšega poslabšali, vendar oba akterja še vedno sodelujeta v skupnih akcijah. Vprašanje, ki se na tem mestu zastavlja, pa je, kako se bodo v prihodnosti razvijali odnosi med ZDA oziroma Natom in RF v okviru konfliktov, ki smo jim trenutno priča. V zadnjem času smo na trenutke priča retoriki, ki se je uporabljala v času hladne vojne.

5. Vojaško oboroževanje in vojaško ravnotežje v času hladne vojne

Najpomembnejša elementa hladne vojne sta bila vojaško oboroževanje in ravnotežje sil na tem področju. Prav slednje je bilo poglobljena značilnost tega obdobja in ironično je, da je prav to obvarovalo človeštvo pred ponovnim in še bolj uničujočim spopadom svetovnih

razsežnosti. Po količini oborožitve (predvsem jedrske) je bila vsaka stran zmožna nekajkrat uničiti nasprotno in v takem primeru bi težko našli zmagovalca.

Vendar nekateri trdijo, predvsem predstavniki teorije uravnavanja oboroževanja, da oboroževalna tekma ne vodi nujno v t. i. 'vročo' vojno, saj se navadno obe strani zavedata, da je rešitev konflikta v obliki vojne nedvomno dražja in bolj tvegana (Lubi 1998: 31).

A kako velike frustracije je povzročala oboroževalna tekma, je razvidno iz dokumenta Pentagona, v katerem je zapisano, da je za dopolnitev vojaške strategije v miru potrebno, *"da ZDA in njihovi zavezniki dejansko napovejo gospodarsko in tehnološko vojno SZ in najdejo orožje, na katero bo SZ težko odgovorila, saj bi iznajdba takega orožja povzročila pretirane stroške, ustvarila nova področja vojaške konkurence in s tem bi prejšnje sovjetske investicije postale zastarele"* (Mekina 2001b).

Že leta 1959 je v Ženevi potekala konferenca med državami članicami Nata in Varšavskim paktom, na kateri so skušali najti učinkovit način za rešitev vse bolj napete situacije mednarodnem jedrskem okolju. Ameriška revija *Foreign Affairs* je celo objavila članek Nikite Hruščova z naslovom *O miroljubni koeksistenci*, kjer je razpravljal o uravnavanju oboroževanja. Čeprav se je konferenca končala brez dogovora, velja za prvo razpravo o načinih reševanja varnostnih problemov v senci groženj jedrskega orožja (Lubi 1998: 20).

Moskvo so začenjali izredno skrbeti naporu Nixonove administracije za razvoj protibalističnega sistema izstrelkov (*Anti-Ballistic Missile (AMB) System*). To je bilo področje tehnologije, v katerem so vodili Američani. Že leta 1969 so se začeli nepovezani pogovori o omejevanju strateškega orožja, vendar nikoli niso prinesli konkretnih rezultatov. Nixon in Kissinger nista imela interesa za določitev podrobnosti vojaških pogajanj, bolj ju je skrbel politični vpliv vojaškega sporazuma, saj bi s tem dokazali, da sta se velesili premaknili od nasprotovanja k pogajanju (McCauley 1998: 44).

Maja leta 1972 sta sovjetski predsednik Leonid Brežnjev in ameriški predsednik Richard Nixon sprejela sporazum o omejitvi strateškega jedrskega orožja oziroma t. i. *SALT I (Strategic Arms Limitation Treaty)*. Tako sta SZ in ZDA uveljavili pogodbo o protibalističnih izstrelkih (*Anti-Ballistic Missile (AMB) Treaty*) (prav tam, 44). A napačno bi bilo verjeti, da je podpis te pogodbe vplival na začetek procesa razoroževanja, saj so že letu po podpisu

začeli razvijati rakete z več neodvisno usmerjenih bojnih konic (MIRV). Sporazum jih sicer ni prepovedoval, a tu najdemo dokaz, da se je oboroževalna tekma kjub velikim besedam in podpisu sporazumov nadaljevala, njeni stroški pa so postajali vse višji (Vukadinović 1995: 85—86). Sporazum je bil v preteklosti sicer večkrat dopolnjen in v sedanji obliki dovoljuje obema državam, da namestita antibalistične rakete samo na enem območju v državi. Logika tega sporazuma temelji na konceptu "*obojestransko zagotovljenega uničenja*" (Mutual Assured Destruction — MAD). V vojaških doktrinah je to pomenilo, da bi posledično v primeru napada ene države na drugo, tista, ki je napadena, tudi po napadu še zmeraj obdrži toliko učinkovitih balističnih raket, da bi lahko zagotovo uničila državo, ki jo je napadla² (Internet 6). Ta "nora" (MAD, ang. nor) situacija je obstajala vse obdobje hladne vojne, takšno "ravnotežje strahu" pa je ironično ohranilo mir v Evropi štiri desetletja.

S podpisom omenjenega sporazuma je Nixon naredil uspešno diplomatsko potezo, in sicer dogovor z dvema največjima ameriškima sovražnikoma v tistem času: Kitajsko in SZ. Vendar so bili zadovoljni tudi Rusi, saj so ZDA končno formalno priznale njihovo enakovrednost na jedrskem področju (McCauley 1998: 44). Junija leta 1973 je Brežnjev odšel na svoj prvi obisk v ZDA, kjer so med drugim postavili osnove za pogovore o SALT II (prav tam, 44—45). Sporazum o omejitvi oboroževanja SALT II sta leta 1979 sta na konferenci na Dunaju podpisala Brežnjev in takratni ameriški predsednik Jimmy Carter (Internet 7).

Leta 1982 je Ronald Regan, ameriški predsednik v tistem obdobju, predstavil nov predlog o omejevanju orožja. Tako je leta 1991, pet mesecev pred koncem SZ, prišlo do podpisa Pogodbe o omejevanju strateškega orožja oziroma t. i. START I (Strategic Arms Reduction Treaty), s katero so omejili takšno orožje za eno tretjino. Podpis START II je sledil leta 1993, s katerim so se ZDA in RF obvezale, da bodo v naslednjih desetih letih zmanjšale število svojih jedrskih konic na 3.000 — 3.500 (Dunbabin 1994: 187).

Zveza Nato in Varšavski pakt sta leta 1990 podpisala Sporazum o konvencionalnih silah v Evropi (Conventional Armed Forces in Europe (CFE) Treaty). A tudi po razpadu bipolarnega sistema Nato v prihodnosti ne bo zapostavil svojih oboroženih sil. Dilema, ki se zastavlja v povezavi z omejitvijo oboroževanja, je, da med procesom zmanjševanja števila pripadnikov oboroženih sil Zahod, predvsem pa ZDA, te sile opremlja z vse sodobnejšim in dražjim

² "*Whoever shoots first, dies second*" (Internet 6).

orožjem, kar kljub številčnemu zmanjševanju množstva oboroženih sil povečuje prednost teh sil ZDA pred drugimi vojskami (Žabkar 2001: 36).

Posledica kolapsa SZ in konca hladne vojne je bilo spremenjeno vojaško ravnotežje v Evropi. RF je s propadom komunizma v vzhodni Evropi in združitvijo obeh Nemčij izgubila glavna strateška območja za nadaljnje nameščanje svojih čet in za vzpostavitev infrastrukture v Vzhodni Evropi. Njene sile so se namreč morale umakniti 1000 km iz centra Evrope (Larrabee 2003: 116).

Uravnavanje oziroma omejevanje orožja v času hladne vojne je bilo torej vedno regulirano z meddržavnimi pogodbami med državami članicami zveze Nato in Varšavskega pakta, ki so bile sklenejene v sedemdesetih in osemdestih letih prejšnjega stoletja. A po koncu vzhodnega vojaškega bloka so začele države uvajati družbene in politične spremembe tudi v uradne vladne programe vojaških reform (Bebler 1998: 48—49).

6. Ruska federacija in Nato po padcu berlinskega zidu

Pred letom 1990 se nista ne Zahod ne Vzhod mogla prikazati v luči zmagovalca. Leta 1975 so komunisti združitev Vietnama sicer lahko predstavljali kot dokaz, da se tehtnica nagiba v njihovo smer, vendar se je le-ta leta 1990 z združitvijo Nemčije obrnila v prid Zahoda (McCauley 1998: 1).

Različna zgodovina, politični kultura in sistemi, vojaška tradicija, predvsem pa pestra nacionalna sestava tedanjih socialističnih držav so bili ovira pri poskusih SZ, da bi poenotila države članice Varšavskega pakta (Garb 1998: 69). Tako je leta 1991 je sledil kolaps SZ, ki vseeno nekako ni bil pričakovan. Eden izmed razlogov za ta pomemben mejnik v zgodovini je bil tudi ta, da SZ ni mogla več nositi ekonomskega bremena, ki ga je zahteval status velesile. Ironično je, da je zadnji predsednik SZ Mihael Gorbačov končal hladno vojno, saj se je zavedal, da le-ta njegovo državo preveč izčrpava. A je ravno s tem svojo državo uničil (prav tam, 1).

Tako se je v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja hladna vojna končala. *"Prvič v zgodovini sodobnega sveta se je znotraj mednarodnega sistema ravnotežje moči spremenilo*

brez večje vojne" (Grizold 1996: 440). Vojna ni bila ne vzrok ne posledica spremembe ravnotežja.

6.1 Kriza identitete

RF, kot pravna naslednica SZ, je izgubila status svetovne velesile, Nato, na drugi strani, pa se je soočil s krizo, saj je z razpadom Varšavskega pakta v bistvu izgubil svoj smisel za obstoj. Nato je proizvod hladne vojne in osnovni namen njegovega obstoja je bil predvsem načrtovanje obrambe pred Varšavskim paktom s SZ na čelu. Po padcu berlinskega zidu je sprva mogoče res nastala verzel, v kateri se je pojavljalo vprašanje o smislu obstoja severnoatlantskega zavezništva, vendar je zelo kmalu potek razvoja mednarodnih dogodkov začel pričati v prid Natovemu obstoju. Izzivi so prihajali z neevropskih območij, z orožjem za množično uničevanje, terorizmom, glavni pečat pa so bili hudi medetnični konflikti na Balkanu, ki so danes v primeru Kosova še kako živi.

Duffield (v Vegič 2005: 182) je opozarjal na več razlogov za ohranitev Nata. Med drugim bi zavezništvo lahko s pomočjo političnih in gospodarskih reform pripomoglo k stabilizaciji držav nekdanjega Varšavskega pakta, saj bi v nasprotnem primeru lahko prišlo do notranjih nemirov, množičnih migracij, oboroženih konfliktov ali celo neposredne vojaške grožnje članicam Nata v bližini.

Londonska deklaracija, sprejeta na vrhu Nata leta 1990, je opredeljevala Natovo novo vlogo v spremenjenih varnostnih, obrambnih in političnih okoliščinah. Voditelji takrat še šestnajstih držav članic so sprejeli dokument, ki je prednost v organizaciji Nata dajal političnemu in ne vojaškemu področju. Pomembnost je deklaraciji dajalo spoznanje, da je sodelovanje z nekdanjimi ideološkimi sovražniki nujno (Grizold, Ferfila 2000: 224—225). "*Prvič je bilo deklarirano, da Rusija ni 'sovražnik'*", kar je kasneje privedlo do oblikovanja Severnoatlantskega sveta za sodelovanje (Petrič 1996: 28). Prav tako je pomembno vzpostaviti stalne diplomatske odnose z nekdanjimi državami članicami Varšavskega pakta. Že v tej listini je Nato predvidel prehod iz sodelovanja z nekdanjimi nasprotnicami v njihovo polnopravno članstvo v zavezništvu (Grizold, Ferfila 2000: 224—225).

Na naslednjem vrhu Nata v Rimu leta 1991 se je zavezništvo že ubadalo z vprašanjem smiselnosti nadaljnega obstoja in delovanja. *Rimska deklaracija* je nastala ob velikih

političnih spremembah v Evropi, in sicer se je znova združila Nemčija, razpadla sta Varšavski pakt in SZ, Sovjeti so zapustili Češkoslovaško in Madžarsko ter se pripravljali na umik iz Poljske, baltiške države so postale samostojne, začeli pa sta se tudi zalivska vojna in vojna na tleh nekdanje Jugoslavije (Trapans 2003: 48). V Rimski deklaraciji je tako med drugim zapisano, da je "*varnost Evrope neločljivo in usodno povezana z varnostjo Severne Amerike*" in da je Zahodnoevropska unija (ZEU) obrambna prvina evropskega združevanja in sredstvo za krepitev evropskega dela zavezništva. Voditelji so izrazili podporo demokratizaciji in uvajanju tržnega gospodarstva v takratni SZ in drugih srednje- in vzhodnoevropskih državah ter neodvisnosti in suverenosti baltiških držav. Zaradi novega obdobja, v katerem so pričakovali odnose partnerstva in sodelovanja z nekdanjimi nasprotniki, so uradno povabili zunanje ministre Bolgarije, Češke in Slovaške federativne republike, Estonije, Latvije, Litve, Madžarske, Poljske, Romunije in SZ na zasedanje zunanjih ministrov držav članic Nata decembra 1991 v Bruslju. Poseben poudarek je bil namenjen tudi pospešitvi pogajanj o razorožitvi in globalnemu nadzoru nad orožjem za množično uničevanje (Grizold, Ferfila 2000: 225—226).

Najpomembneje je, da so se države članice Nata prvič v zgodovini na najvišji ravni zavzele, da temeljno poslanstvo zavezništva "*po koncu hladne vojne ne bo le obramba suverenosti in ozemeljske celovitosti članic, ampak tudi zagotavljanje miru in varnosti v celi Evropi*" (prav tam, 227). Primer, ko Nato posreduje na ozemlju, ki ne spada pod njegovo okrilje, trenutno najdemo v aktualnih dogodkih, ki so povezani z razglasitvijo neodvisnosti Kosova in naraščanju medetničnega nasilja ter posledično nameščanju Natovih sil na ta teritorij, pri čemer je Nato naletel na izredno veliko nestrinjanje s strani RF.

Na vrhunskem zasedanju Nata v Rimu je bil sprejet tudi Strateški koncept zavezništva, katerega glavni cilji so bili zaščita miru v novi Evropi ter dialog in sodelovanje z novonastalimi državami. Oblikovan je bil na treh predpostavkah, in sicer: članicam zveze Nato ne grozi več množičen in hkraten napad članic Varšavskega pakta; kljub morebitnemu kooperativnemu odnosu med Natom in SZ je treba upoštevati sovjetsko vojaško moč; Nato mora na temelju prejšnjih dveh predpostavk ohraniti individualno in kolektivno obrambno sposobnost (prav tam, 226—227).

Vrhunsko zasedanje Nata v Washingtonu leta 1999 je poteklo v senci krize na Kosovu. Znova so potrdili, da ostaja Natovo zavezništvo po koncu hladne vojne osrednja evropska varnostna

organizacija. Posledično bo Nato v primeru kriz z vojaško silo posredoval v celotni Evropi in se ne bo omejeval na ozemlja svojih držav članic. A v tem primeru gre za krize, ki potrebujejo humanitarne akcije ter operacije ohranjanja in vzpostavljanja miru ipd. (slednjemu smo trenutno priča na Kosovu). V svojem delovanju bodo še naprej spodbujali spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, razvijali evropsko obrambnovarnostno identiteto, vloga ZDA pa se v okviru zavezništva in v Evropi ne bo zmanjšala (prav tam, 241—244).

Nov strateški koncept, sprejet na vrhu leta 1999, je med drugim opozoril na nove vire ogrožanja v mednarodnem okolju po koncu hladne vojne. Prav tako je Nato napovedal, da bo okrepil svoje sodelovanje z ZEU, OVSE in Organizacijo Združenih narodov (OZN), varnostna problematika pa ob koncu 21. stoletja predstavlja cel spekter družbenih, političnih, gospodarskih, vojaških, okoljevarstvenih in drugih vprašanj. Oborožene sile Nata je treba sproti prilagajati in dosežati interoperabilnosti. Strinjali so se, da so konvencionalne in jedrske sile ZDA še vedno potrebne v Evropi, saj je s tem zagotovljena večja varnost slednje, a ameriške jedrske sile bodo na stari celini nameščene predvsem iz političnih razlogov (prav tam, 241—243).

6.2 Sindrom izgubljenega imperija

Na drugi strani se je tudi RF soočala s krizo identitete. Kot poraženko hladne vojne jo je prevzel občutek nacionalnega ponižanja. Po kolapsu SZ je RF izgubila status imperialne sile in se soočila z mnogo skromnejšim statusom. Svoj 'sindrom izgubljenega imperija' je skušala preseči z novo rusko nacionalno identiteto. A pri tem je naletela na težave, saj se ni mogla odločiti, kakšno politiko do Zahoda naj zavzame. Upošteva njeno dolgo zgodovino sodelovanja z Azijo, se je težko odločila, ali naj sodeluje z Azijo ali z Zahodom oziroma ali naj bo most med zahodnimi in drugimi deželami. Prav tako se je RF težko sprijaznila z izgubo ozemlja, predvsem pa z dejstvom, da je postala v primerjavi z bogatimi ZDA in preostalimi zahodnimi državami mnogo revnejša (Ponsard 2007: 62—63).

Ruska evroatlantska zunanja politika, pod vodstvom Jelcina in ruskega prvega zunanjega ministra Andreja Kozirjeva, je po letu 1992 postala tarča močnih kritik. Očitali so jima, da se ruska zunanja politika preveč nagiba proti Zahodu, še posebej k ZDA, hkrati pa ne naredi dovolj za zaščito ruskih interesov v njeni neposredni okolici (na območjih, ki so nekdaj sodile

pod SZ) (Vukadinović 1996: 458). Jelcin je sprejel prevlado ZDA pri svetovnih vprašanjih, saj je računal na finančno pomoč Zahoda, pa tudi na pomoč v obliki znanja in tehnologije. A situacija se je obrnila v drugo smer in nezadovoljstvo Rusov je raslo. Življenjski standard se ni izboljšal čez noč, pomoč pa je bila manjša od pričakovane (Grizold, Ferfila 2000: 93). Močne kritike so Jelcina prepričale, da je Kozirjeva zamenjal z Evgenijem Primakovom. Pod njegovim vodstvom lahko rusko zunanjo politiko opišemo kot jasno, stanovito, uravnovešeno in raznoliko. V nasprotju s Kozirjevim, ki je skušal izboljšati ruske odnose z Zahodom, je Primakovova vizija dala prednost multipolarni politiki ter ojačanju vezi s Kitajsko, Bližnjim vzhodom in Skupnostjo neodvisnih držav (SND) (Larrabee 2003: 117—119). Primakov je od prvega dne prihoda na položaj najavil odločno nasprotovanje širjenju Nata na Vzhod. Dotedanjo rusko politiko je imel za preveč popustljivo in ustrežljivo Zahodu, kar naj bi po njegovem mnenju omogočalo postopno prevlado slednjega. Zavzemal se je za t. i. "civilizirano partnerstvo", saj s tem RF ne bi bila ne prijatelj ne sovražnik Zahodu. Posvetovanja med obema stranema bi morala biti stalna in redna, RF pa bi morala kljub svoji "šibkosti, delovati kot protiutež Zahodu," pri čemer je videl "možnost sprejemanja novih članic v Nato kot nevarnost in največji izziv na evropskih tleh" (Vukadinović 1996: 458).

RF je sicer na nek način sprejela, da je njeno mnenje izgubilo veliko težo v primeru zadev na svetovni ravni, a se ni sprijaznila z izgubo statusa velike sile iz časov SZ. Iz navedenih razlogov je poskušala znova vzpostaviti svoj vpliv na območju nekdanje skupne države (Ponsard 2007: 63). Tako je februarja 1993 takratni ruski predsednik Boris Jelcin skušal v zunanjo politiko vpeljati večjo samozavest s predstavitvijo svoje t. i. politike 'bližnje okolice'³, s katero je želel RF zagotoviti posebno vlogo v postsovjetskem prostoru. V svojem govoru Civilnemu združenju (Civic Union) je dejal, da ima RF posebno odgovornost, da zagotovi stabilnost na ozemlju nekdanje SZ. Dolgoročni cilj te politike je bil vzpostavitev pasu prijateljskih držav okoli RF. Mednarodni skupnosti je s svojo 'Monrojevo doktrino' želel sporočiti, da ozemlja nekdanje SZ spadajo pod rusko interesno območje, kjer ima Moskva posebne pravice in interese (Larrabee 2003: 134). Zaradi zaščite svojih interesov na območjih v svoji neposredni bližini je RF v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja sodelovala v mirovnih operacijah. Le-te naj bi bile "idealno vojaškodiplomatsko sredstvo za zaščito interesov rusko govoreče manjšine" v neevropskih delih nekdanje SZ. Za zaščito interesov ob Baltiku pa je uporabljala diplomatsko-ekonomska sredstva (Grošelj 2003: 21).

³ Izraz, ki ga v Rusiji pogosto uporabljajo za območje nekdanje SZ (Grošelj 2003: 21).

Vendar Moskva pri zastavljenih načrtih, kamor je med drugim spadala tudi obrambna politika, ni bila preveč uspešna. Septembra 1995 je Jelcin izdal odredbo, s katero je države SND pozval k vzpostavitvi kolektivnega varostnega sistema skladno s pogodbo o kolektivni varnosti, ki je bila podpisana v Tashkentu leta 1992 (Larrabee 2003: 135). Za RF je SND "s svojim *"commonwealthskim"* pristopom dodatna obremenitev, saj na vojaškem področju predvideva oblikovanje nekakšnega ruskega Nata." S tako obliko zavezništva naj bi bila zagotovljena varnost vsem državam članicam. "Teoretično ima po tej ideji Rusija podobno vlogo kot ZDA v Natu," vendar je v praksi drugače. Ideji namreč primanjkuje t. i. "gospodarsko lepilo" (Grizold, Ferfila 2000: 95).

6.3 Širjenje Nata proti vzhodu

S koncem hladne vojne se je upočasnil proces ekonomskega, diplomatskega, vojaškega in tehnološkega vzpona ZDA, s tem pa se je spremenila tudi geopolitična in geostrateška podoba celotnega sveta. Odprle so se nove možnosti za ofenzivno uporabo vojaške sile ZDA in njenih zaveznic za urejanje mednarodnih odnosov v novem mednarodnem redu. K temu so pripomogle tudi ekonomske integracije (Evropska unija (EU), NAFTA, LAFTA, APEC ...). ZDA v njih kot ekonomska sila igrajo vse pomembnejšo vlogo, saj so prisotne na vseh celinah (Žabkar 2001: 29–30).

George F. Kennan, nekdanji ameriški veleposlanik v RF, je odločno nasprotoval širitvi Nata na vzhod. Dejal je, da bi bilo omenjeno dejanje "najusodnejša napaka ameriške politike od konca druge svetovne vojne. Takšna odločitev bi zbudila nacionalistične, protizahodne in vojaške težnje v Rusiji. Demokratični razvoj v Rusiji bi šel v drugo smer in ponovno bi se vzpostavilo ozračje hladne vojne med Vzhodom in Zahodom" (Mekina 2001b). Menil je, da bi RF svojo imperialno politiko lahko obnovila šele v daljnji prihodnosti, a v tem primeru bi bil Zahod posvarjen veliko vnaprej. Zagovarjal je stališče, da se Nato ohrani "kot predvsem, če ne že popolnoma, vojaško zavezništvo" (Trapans 2003: 64). Vendar je Nato svojo širitev opredeljeval izključno s političnega vidika, in sicer kot širitev stabilnosti v srednjo in vzhodno Evropo in ne kot odgovor na rusko grožnjo (Vegič 2005: 190).

Leta 1989, v času propada komunističnih režimov, voditelji zahodnih držav niso niti pomislili, da bi srednjeevropske države postale članice Nata. Njihov glavni cilj je bil pridobiti dovoljenje SZ, da se ponovno združena Nemčija priključi Zavezništvu (Ponsard 2007: 88). Ko je bila železna zavesa le še stvar preteklosti, je Nato stal pred novo pomembno odločitvijo, in sicer odločitvijo, ki bi omogočila vstop v severnoatlantsko zavezništvo nekdanjim članicam Varšavskega pakta.

Leta 1994 so v Natu pričeli izvajati študijo (Study on Nato Enlargement), ki je trajala eno leto, in skušala ugotoviti, kakšne so možne posledice širitve zveze Nato. Sklepi so bili v prid širitvi, saj so ugotovili, da bi sprejem novih članic — in s tem povezane politične, vojaške in gospodarske posledice — pripomogel k doseganju temeljnega cilja zavezništva, ta pa je krepitev varnosti in širša stabilnost na celotnem evroatlantskem območju. *"Proces širitve bi bil hkrati z razvijanjem odnosov med Natom in Rusijo, Ukrajino ter drugimi partnericami v prid celotni Evropi"* (Preoblikovani Nato 2004: 20). Študija je opredelila tudi tri načela, ki jih je Nato upošteval pri sprejemanju novih držav v svoje vrste, in sicer: (a) *"enake dolžnosti in pravice za vse države članice"*; (b) *"nobena država, ki ni članica zveze Nato, nima pravice veta na sprejem ene ali več držav v članstvo"*, saj so odločitev o tem rezultat soglasja članic Nata, ne pa pritiskov in izsiljevanja tretje države ali držav; (c) *"države kandidatke, ki so vpletene v meddržavne in/ali manjšinske spore, ne ustrezajo kriterijem za polnopravno članstvo v zvezi"* (Grizold, Ferfila 2000: 235). Iz naštetega je razvidno, da študija temelji na ameriških pogledih na širitev zavezništva. Le-ta naj ne bi bila *"protiruski ukrep"*, ampak nasprotno. S tem procesom in vključitvijo srednje- in vzhodnoevropskih držav pod njihovo okrilje bi se pokazala rešitev za ureditev mnogih zgodovinskih, etničnih in drugih sporov na tem območju. Seveda bi se vzporedno s širitvijo okrepili tudi odnosi z RF (Petrič 1996: 34).

Kljub temu da mnogi niso verjeli v prihodnost Nata in so trdili, da zavezništva razpadejo, ko groženj, zaradi katerih so bila ustvarjena, ni več. A strinjam se s tistimi, ki pravijo, da je bil obstanek Nata nuja, saj bi vlade evropskih držav v nasprotnem primeru lahko spet ubrale različne zunanje in varnostne politike, kot se je to v preteklosti že zgodilo in je posledično pripeljalo do 2. svetovne vojne.

6.4 Rusko nasprotovanje širitvi

Ruska politika nasprotovanja prvi širitvi Nata je prešla skozi nekaj izrazitih faz (Larrabee 2003: 152—154):

- **Skeptično nasprotovanje (1992—avgust 1993)**

Med to fazo se je rusko nasprotovanje širitvi Nata šele začelo in se še ni združilo v čvrsto vladno politiko, saj na tej točki Zahod še ni močno podpiral širitve, še posebej tega ni bilo opaziti s stani vlade ZDA. A rusko nelagodje ob želji držav srednje Evrope, da bi vstopile v zvezo Nato, je že bilo zaznati. RF je mnenila, da bi bila širitev le še en korak bližje enopolarnemu svetu, v katerem bi bilo Natovo zavezništvo orodje ameriške globalne hegemonije (Ponsard 2007: 108).

- **Prenagljena odobritev (avgust 1993—oktober 1993)**

To fazo je zaznamovala izjava Borisa Jelcina, ko je na svojem obisku v Varšavi avgusta leta 1993 podprl širitev. Jelcinovo dejanje je njegove svetovalce izredno presenetilo in začeli so se hudi napori, da bi njegovo odločitev spremenili. V začetku oktobra leta 1993 je bila Jelcinova 'napaka' popravljena in Moskva se je ponovno vrnila k svojemu načelu o nasprotovanju širitvi Nata proti vzhodu.

- **Načelno nasprotovanje (jesen 1993—konec 1996)**

Med to fazo je Moskva ojačala svoje nasprotovanje razširitvi Nata. Na ton in soglasje ruske politike je v veliki meri vplivalo poročilo ruske obveščevalne službe, ki jo je takrat vodil Jevgeni Primakov. Le-ta je poudarjal grožnje, ki bi se pojavile s širitvijo Nata in bi ogrozile ruske varnostne interese. Sklepi omenjenega poročila so postali osnova ruskemu uradnemu stališču do širitve. Le-to je bilo med to fazo izredno zakomplicirano, kar je bila posledica neuskkljenosti med ruskim vodstvom. Jelcin je Natovo širitev v osnovi ni videl kot glavni strateški, ampak ga je zaznaval kot politični problem, ki bi ga bilo treba rešiti zaradi posledic na rusko-ameriške odnose in zaradi težav, ki so se zaradi tega zanj sprožile na domačih tleh. Preostalo rusko vodstvo in zunanje politične institucije, med njimi še posebej Primakov, pa so Natovo širitev obravnavali kot resno grožnjo ruskim varnostnim interesom. V zasebnih pogovorih z ameriškim predsednikom Clintonom in drugimi ameriškimi funkcionarji je Jelcin mnogokrat pokazal veliko prilagodljivost širitvi. A ob njegovem povratku v Moskvo so ruske oblasti strnile svoje vrste ter spremenile oziroma preklicale njegove izjave.

- **Pogajanja (januar 1997–maj 1997)**

V tem obdobju je Moskva sprevidela, da ne bo mogla preprečiti širitve Nata, in se odločila, da bo omejila škodo, ki jo bo to povzročilo na njenih varnostnih interesih. Zato se je RF odločila, da se bo pogajala. Tako je poskušala preprečiti, da bi Nato razširil vojaške, predvsem jedrske zmogljivosti preko svojih starih meja. S tem so želeli doseči tudi, da bi bile nove članice izvzete iz vojaških načrtov Nata, prav tako na njihovih ozemljih ne bi bilo prisotnega jedrskega orožja, konvencionalnih sil ali Natove infrastrukture. Njihovi načrti so predvidevali tudi povečanje ruskega vpliva na Natove odločitve s predlogom o soodločanju ter preprečitev nadaljnje Natove širitve, še posebno na območje držav, ki so bile v preteklosti del SZ.

RF bi po nekaterih teorijah lahko oslabila položaj ZDA v Natu v času vprašanja širitve s tem, da bi izkoristila obstoječe razlike in nasprotja znotraj samega Nata in celotnega Zahoda. Okrepiti bi morala odnose z nekaterimi članicami Nata, ki bi imele več razumevanja za njene argumente. Namesto golega nasprotovanja razširitvi zveze Nato bi se morala *"po mnenju nekaterih moskovskih analitikov usmeriti k takšni politiki, ki bi pripeljala do usklajevanja stališč štirih velikih držav: Rusije, Velike Britanije, Francije in Nemčije, tako da bi se t. i. "štirje kralji" lahko zoperstavili "ameriškemu asu"* (Vukadinović 1996: 454).

Pomemben premik se je zgodil na ameriško-ruskem vrhu v Helsinkih marca leta 1997, ko je Jelcin nejevoljno sprejel širitev v zameno za (enostranske) obljube s strani Zahoda, da Nato ne bo širil jedrskega orožja ali bojnih enot v večjem obsegu na teritorije novih držav članic. Helsinški vrh je vodil v podpis Ustanovne listine o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti (v *nadaljevanju*: Ustanovni akt) konec maja leta 1997, ki je formalno vzpostavila Stalni skupni svet (PJC) (Larrabee 2003: 154—155). O obeh bom podrobneje govorila v nadaljevanju.

Pri analizi Natovih širitev se moramo ustaviti tudi pri vprašanju, ki se nanaša na količine oborožitve, ki sta jih v svojih sporazumih določile ZDA in nekdanja SZ. V okviru OVSE so se namreč dogovorili o t. i. zgornjih mejah količin konvencionalnega orožja. A te meje veljajo za razmerje moči med SZ oziroma Varšavskim paktom in Natom. Torej, če nekdanje članice Varšavske zveze vstopajo v Nato, s seboj prinesejo tudi svoje oboroževalne kvote. Vsaka sprememba količine oborožitve pa mora biti v skladu s pogodbo CFE napovedana 90 dni vnaprej. V 3. odstavku 7. člena omenjene pogodbe je zapisano, da mora kakršnemukoli povečanju količin oborožitve, ki so določene v pogodbi, slediti tudi ustrezno zmanjšanje

(Internet 8). To pomeni, da se meje oborožitve na strani Nata z vstopom novih držav članic v njegove vrste sicer povečujejo, a hkrati mora slediti tudi ustrezna redukcija orožja, ki spet ustvari ravnovesje. Vendar ruski izvedenci trdijo, da je bilo že leta 2000 razmerje sil Nata in držav, ki niso bile njegove članice, po številu kosov težke bojne tehnike le navidezno izenačeno. Menijo, da je po širjenju Nata na vzhod razmerje sil dejansko obrnilo v korist Nata. Pojasnjujejo, da *"v Evropi ni prišlo do stabilizacije na podlagi reciprocitete med Rusijo in Natom, ampak do 'strateške inverzije', saj je prejšnjo prednost SZ in Varšavskega pakta pred Natom 3 : 1 zamenjala sedanja prednost Nata pred Rusijo, ki je 3 : 1"* ZDA so na primer po razpadu SZ dosegle na morju premoč, saj je RF zaradi razglasitve samostojnosti Litve, Latvije, Estonije, Moldavije, Gruzije in Ukrajine izgubila svoje glavne elemente pomorske znanstvene, logistične in tehnične infrastrukture na Črnem morju in Baltiku (Žabkar 2001: 48—51).

Vendar si moramo priznati, da stvari le niso tako črno-bele. Uli Cremer, znan nemški aktivist gibanja Zelenih je zapisal (Mekina 2001b): *"... združevanje Rusije in Nata je kot trgovina z drobnico: privolitev Rusije v to, da se Nato razširi na Vzhod, se plačuje z menjavo za gospodarsko pomoč in z omogočanjem Rusiji, da postane ugledna članica ekskluzivnih zahodnih klubov."*

V skladu z 10. členom Severnoatlantske pogodbe je članstvo v Natu omogočeno vsaki evropski državi, saj navedeni člen obstoječim članicam dovoljuje, da v članstvo povabijo *"katero koli evropsko državo, ki je sposobna podpreti načela te pogodbe in prispevati k varnosti severnoatlantskega območja"* (Priročnik o zvezi Nato 2001: 541). Navedeni člen je omogočal, da so se leta 1999 zvezi Nato pridružile Češka, Madžarska in Poljska. Zadnji krog širitve je potekal leta 2004, ko so države članice postale še Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija. Še tri države pa si prizadevajo za vstop, in sicer Albanija, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija in Hrvaška. Slednja si bo pot v Nato prislužila le s celovitim sodelovanjem z Mednarodnim kazenskim sodiščem za območje nekdanje Jugoslavije (Preoblikovani Nato 2004: 20—21).

Zveza Nato je pridobila ogromen vpliv v nekdanjih članicah Varšavskega pakta, med drugim celo tudi v nekaterih nekdanjih državah SZ. Iz tega lahko sklepamo, da je tesnoba RF ob širjenju Nata v današnjem času do določene mere upravičena, saj se Nato ni približal le

njenim mejam, ampak je posegel tudi na območja, ki so bila za nekdanjo SZ izrednega pomena in tudi današnja RF v njih vidi svoja interesna območja.

Vukadinović (Vukadinović 1996: 453—454) izraža pomisleke glede širitve Nata na oziroma proti zgoraj omenjenim ruskim interesnim območjem. Med drugim zapiše, da bo približevanje Nata ruskim mejam v radiju 1500 kilometrov okrepil občutek negotovosti v RF ter napoveduje, da se bo v Vzhodni Evropi okrepilo protirusko razpoloženje in s tem v Natu protiruski lobi. Širitev Nata bi močno vplivala tudi na izgubo ruskega oboroževalnega trga in trga *"vojaške opreme v državah srednje Evrope, ki bo v celoti sprejela ameriške in zahodnoevropske standarde."* Moramo priznati, da so se napovedi v veliki meri uresničile.

Putin je v svojih izjavah večkrat poudaril, da za RF ni sprejemljivo, da vstopijo v Nato njene neposredne sosede, sploh pa nekdanje republike SZ. Bush je v svojih govorih večkrat jasno potrdil svoje prepričanje, da RF nikoli ne bo mogla podati veta na širitev Nata (Mekina 2001a), kljub nezadovoljstvu, ki ga izraža ob vsakem premiku Zaveznitva proti njenim mejam. Morda bi bilo tu vseeno še treba dodati, da je širitev Nata odločitev vseh članic omenjene zveze, ne le ZDA, kljub temu da le-te največkrat uveljavijo svojo voljo (seveda v skladu s svojimi interesi in potrebami).

Nato trdno stoji za svojim stališčem, da si je z vsakim krogom širitve *"prizadeval za razširitev evroatlantske varnosti in za povečanje svoje moči, kohezije in vitalnosti ter nikakor ni bil usmerjen proti varnostnim interesom tretjih držav."* Vseeno si je zveza Nato pred vrhom v Madridu, na katerem so podali uradna povabila novim članicam, prizadevala za utrditev dialoga z RF. Nato je znova *"poudaril svojo obvezo, da na ozemlje novih članic ne bo nameščal jedrskega orožja ali tujih sil"* (Preoblikovani Nato 2004: 20). Sklenemo lahko, da konflikt z interesi RF ni bil nikoli cilj Natove širitve na njena interesna območja, lahko pa to postane njena cena.

7. Institucionalizacija sodelovanja med nekdanjimi nasprotnicami

7.1 Krepitev odnosov

Ob koncu hladne vojne je zavezništvo pretehtalo nove priložnosti za sodelovanje s SZ in Vzhodno Evropo ter na skupnem zasedanju Nata in zunanjih ministrov nekdanjih držav članic Varšavskega pakta decembra 1991 v Bruslju ustanovilo Severnoatlantski svet za sodelovanje (NACC). Tako so po koncu obdobja, ki je svet mnogokrat pahnil skoraj do roba nove vojne svetovnih razsežnosti, voditelji držav članic Nata ponudili sodelovanje vzhodnoevropskim državam. Svet je združeval članice Nata, nekdanje države Varšavskega pakta in po koncu SZ tudi članice SND (Internet 9). Eden izmed razlogov za ustanovitev NACC je bil, da si je Nato s pomočjo te institucije želel pridobiti nadzor nad razgrajevanjem Varšavskega pakta in SZ, saj bi lahko prišlo do kaosa in oboroženih spopadov. S tem je bil "*NACC vsebinsko povezan z uresničitvijo sporazumov o zmanjševanju konvencionalne oborožitve držav Nata in Varšavskega sporazuma*" (Bebler 1996: 139).

NACC je bil "*pomemben korak v institucionalizaciji sodelovanja med nekdanjimi nasprotnicami*" v času hladne vojne in začetek uresničevanja Strateškega koncepta, sprejetega na zasedanju Nata v Rimu, ki je med drugim poudarjal mir in varnost v celi Evropi (Grizold, Ferfila 2000: 228).

Natova odločitev za ustanovitev NACC je bila povezana z nujnostjo ohranitve Sporazuma o konvencionalnih silah v Evropi, saj so se okoliščine v primerjavi z okoliščinami, v katerih je bila pogodba sklenjena, izredno spremenile. Natančneje, spremenilo se je vojaško ravnotežje. Očitno je bilo, da je zadovoljitev teženj držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki so si želele pridobiti članstvo v Natu, le sekundarnega pomena. NACC je bil korak naprej k vključitvi srednje- in vzhodnoevropskih držav v Nato, vendar je bil hkrati tudi organ, s katerim so njihove prošnje za vključitev dali začasno na stranski tir. Zanimiv je predvsem podatek, da je decembra 1991 v pismu, naslovljenemu na prvo zasedanje NACC, Jelcin objavil, da je tudi ruski cilj vključitev v Nato. RF na pismo ni dobila pravega odgovora, le nekaj komentarjev, s katerimi so razložili, da bi sprejem novih članic v zvezo Nato otežilo delo te organizacije. William Taft, nekdanji predstavnik Nata, je takrat NACC opisal kot začasni mehanizem, s pomočjo katerega se je Nato lahko ukvarjal z nekdanjimi tekmeci (Ponsard 2007: 65).

Z ruske perspektive je NACC, kljub temu da je bil potencialno dober posvetovalni forum, imel tri večje pomanjkljivosti, in sicer: njegova vloga in cilji niso bili jasno definirani, ni

razpolagal z močjo odločanja, prav tako pa je izpustil možnost, s katero bi RF podelil posebni status, ki si ga je želela (prav tam, 65).

Prav tako je RF zatrjevala, da so se voditelji zahodnih držav, kljub temu da so iskali poti za sodelovanje z RF, že v naprej odločili, da bodo zmanjšali moč vsem varnostnim organizacijam, v katerih je imela RF enakovreden status. Hkrati naj bi okrepili Nato in EU, v katerih RF ni bila enakopravna. To razloži rusko konstantno grajanje Natove odločitve, da ostane obrambno zavezništvo, namesto da bi vpeljal mehanizem, s katerim bi podpiral mednarodno varnost, in bi se integriral v OVSE, kjer ima RF resnično moč odločanja (prav tam, 65—66).

7.2 Partnerstvo za mir in Bruseljska deklaracija

Program Partnerstva za mir (PzM) je *"prva oblika institucionaliziranega vojaškega sodelovanja"* med Natom in nekdanjimi članicami Varšavskega pakta ter med Natom in nevtralnimi in drugimi evropskimi državami (Grizold, Ferfila 2000: 231). Temelje zanj so postavili že na zasedanju Severnoatlantskega sveta v Kopenhavnu leta 1991, kjer so podali izjavo z naslovom Partnerstvo z državami Srednje in Vzhodne Evrope. V njenem uvodu so predstavili predlog za oblikovanje partnerstva z omenjenimi državami z namenom *"spodbujanja varnosti in stabilnosti v svobodni in nedeljeni Evropi"* (Trapans 2003: 48).

Leta 1994 so na vrhunskem zasedanju Nata v Bruslju uradno NACC nadgradili s PzM, kateremu se je priključila tudi RF. Z njim je bila najverjetneje postavljena prva dolgoročna iniciativa Nata za sodelovanje z nekdanjimi državami Varšavskega pakta in tudi državami članicami OVSE (Ponsard 2007: 66). S PzM je bilo omogočeno dvostransko sodelovanje posameznih partnerskih držav z zvezo Nato. PzM ima potrebno fleksibilnost, s pomočjo katere lahko deluje v nestabilnem strateškem okolju, pri tem pa iz konteksta ne pušča RF (prav tam, 67).

Okvirni dokument je formalna podlaga za PzM. Le-ta *"določa obveznosti vsake države partnerice in zaveznice zavezuje k posvetovanju s katero koli partnerico, katere ozemeljska celovitost, politična neodvisnost ali varnost je ogrožena"* (Preoblikovani Nato 2004: 16). Vsaka partnerica prevzame številne daljnosežne politične obveznosti za ohranitev demokratičnih družb, izpolnjevanje obveznosti iz UL ZN, Splošne deklaracije o človekovih

pravicah (prav tam, 16) in Helsinške sklepne listine (ki je bila med drugim temeljni kamen za popuščanje napetosti med Natom in Varšavskim paktom) (Grizold, Ferfila 2000: 270) ter mednarodnih sporazumov o razoroževanju in nadzoru nad orožjem, ohranjanje načel mednarodnega prava, reševanje sporov po mirni poti, vzdrževanje groženj ali uporabe sile proti drugim državam, spoštovanje obstoječih meja ter mirno reševanje sporov. Prav tako morajo partnerice vzpostaviti demokratični nadzor nad oboroženimi silami, ohranjati preglednost načrtovanja nacionalne obrambe in njenega proračuna. Države, ki sodelujejo v PzM, morajo biti tudi sposobne skupaj z Natom sodelovati v mirovnih in humanitarnih akcijah (Preoblikovani Nato 2004: 16—17).

"Program PzM je formalno potekal v okviru NACC," iz česar sledi, da so bile vse dejavnosti PzM usklajene z dejavnostmi NACC. Razlika med obema se je kazala v tem, da je bil slednji večstranski forum, kjer so se v okviru posvetovanj reševala politična, vojaška, gospodarska in znanstvena vprašanja, PzM pa je zajemal le vojaško sodelovanje med Natom in partnerskimi državami (Grizold, Ferfila 2000: 229).

Na zasedanju leta 1994 so sprejeli tudi *Bruseljsko deklaracijo*, katere pomembnost se kaže v dejstvu, da je v njej Nato prvič izrecno poudaril, "da je zavezništvo odprto za nove demokracije na vzhodu stare celine." Prav tako je izražena tudi podpora ZEU kot evropskemu stebru atlantskega zavezništva. Deklaracija izrecno poudarja, da v PzM lahko vstopijo vse članice KVSE (danes OVSE), ki sprejemajo cilje in načela omenjenega programa (prav tam, 229—230). Pri tem je treba poudariti, da je bilo PzM ustanovljeno na pobudo ZDA, ki so s to svojo strategijo omogočile sodelovanje med Natom in njegovimi nečlanicami. S tem je PzM postalo nekakšen vezni člen oziroma podaljšek Zavezništva na tista območja, kjer članstvo v Nato v tistem trenutku še ni bila realnost (Petrič 1996: 29).

RF je sprva odpovedala podpis sporazuma, ki bi se moral zgoditi aprila 1994. Razlog je bil v tem, da se je Jelcin na domačih tleh soočil z nasprotovanjem sporazumu. Vendar celo tisti, ki so podpis sporazuma podpirali, niso bili popolnoma zadovoljni s programom, ki ga je ponujalo PzM. Predlagali so, da RF najprej razjasni nekaj točk in postavi nekaj pogojev, preden se vključi v PzM. Eden izmed najpomembnejših pogojev je bil, da RF pridobi poseben status v omenjenem programu. Menili so, da bi morala biti RF kot jedrska sila poseben partner zavezništvu v podpiranju varnosti in stabilnosti v Evropi. Druga točka, zaradi katere je imela RF zadržke, je bilo prepričanje, da je PzM le prvi korak do širitve Nata v srednje- in

vzhodnoevropske države. Teza o močni povezavi med PzM in širitvijo Nata se je kasneje pokazala kot pravilna (Ponsard 2007: 67).

Sledila so nova pogajanja in ko je RF privolila, da ne bo imela pravice veta, je junija 1994 sledil podpis sporazuma o PzM med RF in Natom. Glavno vodilo njene udeležbe v tem programu je bilo, da bo s tem imela vpliv na proces širitve Nata. A tudi pri tem so se na ruski strani pojavili dvomi. PzM so sicer smatrali kot potencialno uporaben kanal za podpiranje vojaškega sodelovanja z različnimi državami, sodelovanje in priprave na mirovne operacije ter vzajemno zaupanje, vendar so ga ocenili kot preveč omejen in tehničen program, da bi služil le osnova odnosom med Natom in RF (prav tam, 67).

Po podpisu pogodbe se je vojaško sodelovanje med Natom in RF resnično začelo 15. oktobra 1995, ko je ruski general Ševtsov z njegovim osebjem prispel v Belgijo z namenom sodelovanja z generalom Joulwanom, takratnim glavnim vojaškim poveljnikom Natovega strateškega poveljstva za Evropo. Njihova naloga je bila definirati pogoje za participacijo ruskih enot v okviru Sil za uresničitev (Ifor) (prav tam, 68). Tako so ruske mirovne sile skupaj z Natovimi delovale na Balkanu od leta 1996 pa vse do umika poleti 2003 (Preoblikovani NATO 2004: 25). A udeležba RF pri uresničevanju mirovnega sporazuma za Bosno in Hercegovino (BIH) je imela tudi globlji pomen. "*Prvič v zgodovini so zavezniške in ruske sile z ramo ob rami sodelovale v večnacionalni vojaški operaciji*" (Priročnik o zvezi Nato 2001: 80). Prav tako je RF imela veliko diplomatsko vlogo pri prizadevanjih za ustavitev konflikta na Kosovu, o čemer bom podrobneje govorila v nadaljevanju.

Zaradi sodelovanja RF in Nata v NACC in PzM na ravni veleposlanikov, ministrov in strokovnjakov so področja skupnega interesa dobivala vse večje razsežnosti, ki so med drugim začela vključevati tudi vprašanja miru, ekološke varnosti in znanosti. S tem so se vse bolj povečevale potrebe za obveščanje javnosti o aktualnem in uspešnem sodelovanju nekdanjih velikih nasprotnic (prav tam, 81).⁴

A po začetnem optimizmu je zapihal nov veter. Objava študije o Natovi širitvi septembra leta 1995 je med drugim pripomogla k okrepitvi protinatovskega ozračja. Rezultati študije so

⁴ Tako so poleti 1995 zaradi boljšega dostopa do informacij o Natu in Rusiji napoliti na kontaktno veleposlaništvo v Moskvo Natovega častnika za informiranje. Le-temu se je kasneje pridružil še en častnik (prav tam, 81).

prikazali popolno ignoriranje ruskih interesov in želja. Da bi do neke mere zadovoljili opozicijo v Dumi in njene zahteve, so za novega ministra za zunanje zadeve imenovali Primakova, ki je na tem mestu nasledil že prej omenjenega prozahodnega Andreja Kozirjeva. Primakovova doktrina multipolarnosti je mednarodne odnose videla skozi prizmo konfliktnih interesov z Natom. Njegova prva odločitev je bil odmik od dotedanje prekomerne ruske usmeritve proti Zahodu. Zaradi takšnega političnega premika in nastrinjanja določenih evropskih držav z nenehnim nasprotovanjem RF je Nato končno RF priznal posebni status, vendar še vedno ni dobila pravice veta (Ponsard 2007: 69—70).

7.3 Pariški sporazum – Ustanovna listina o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti

Z namenom, da bi postavili temelje novim odnosom, je Nato predlagal sporazum, ki bi RF zagotovil udeležbo pri evropskih zadevah skozi mehanizem stalnih posvetovanj (prav tam, 70).

Decembra 1996 je potekalo zasedanje zunanjih ministrov držav članic Nata, ki so generalnemu sekretarju naročili, "*naj skupaj z Rusijo prouči možnost za sporazum, ki bi poglobil in razširil odnose med Natom in Rusijo in zagotovil podlago za njuno prihodnje sodelovanje.*" Intenzivna in dolga pogajanja med Havierjem Solano, takratnim generalnim sekretarjem Nata, in Primakovom, tedanjim ruskim zunanjim ministrom, so potekala štiri mesece in uspešno dosegla soglasje o dokumentu (Priročnik o zvezi Nato 2001: 82), ki je ustvaril ločen forum, t. i. Stalni skupni svet, s katerim sta Nato in RF opravljala diskusije na bilateralni ravni (Ponsard 2007: 70).

S pariškim sporazumom je Nato želel dobiti privoljenje RF za svoje širjenje proti vzhodu. Zavezništvo pa je moralo pristati na postopen proces, ki ne bi ogrožal varnostnih interesov RF (Žabkar 2001: 30).

Ustanovno listino o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti med zvezo Nato in RF so podpisali maja 1997 v Parizu. Dokument je postal podlaga za okrepljeno in tesnejše sodelovanje med nekdanj največjima nasprotnicama, ki sta se z njim zavezala, da bosta gradila

tesne odnose, ki ne bodo zgolj v njunem interesu, ampak hkrati tudi v interesu vseh drugih držav na evroatlantskem področju (Preoblikovani Nato 2004: 22). Zapisano je bilo, da se zveza Nato in RF ne obravnavata več kot nasprotnika, jedro njunih medsebojnih odnosov pa bodo sestavljali posvetovanje, sodelovanje ter skupno odločanje in ukrepanje (*Slovenska vojska* 18. 7.: 22).

V preambuli Ustanovnega akta je opisan zgodovinski in politični kontekst odnosov med RF in Natom. V njej je velik poudarek narejen tudi na preoblikovanju obeh, Nata in RF, po koncu hladne vojne. Dokument je sestavljen iz štirih poglavji, ki opisujejo načela in mehanizme novega tesnega sodelovanja med obema stranema: I. poglavje sestavljajo opisi vodilnih načel, na katerih temelji partnerstvo med Natom in RF; v sklopu II. poglavja vzpostavijo Stalni skupni svet Nata in Rusije, ki bi deloval kot forum za posvetovanja in sodelovanje v okviru Ustanovne listine; v III. poglavju najdemo opis področij, ki vključujejo posvetovanja in sodelovanje; IV. poglavje vsebuje vojaško-politična vprašanja, vključujoč politično zavezanost držav članic Nata, da nimajo "*nobenega namena, načrta ali razloga, da bi na ozemlju novih članic zaveznitva namestile jedrsko orožje*" (Priročnik o zvezi Nato 2001: 81).

Vendar tudi Ustanovni akt ni izpolnil ruskih pričakovanj, saj je bil dokument obvezujoč v političnem in ne v pravnem smislu, kot je to želela RF. Drugi razlog je bil, da je bil Stalni skupni svet (PJC) Nata in Rusije ustanovljen ločeno od Severnoatlantskega sveta, ki je Natov organ za odločanje. RF zato ni imela besede pri Natovih internih zadevah, kar pomeni, da ji je taka oblika posvetovanja dala glas, vendar ne veta (Ponsard 2007: 70).

Izkazalo se je, da je Jelcin na Helsinškem vrhu izbral zelo pragmatičen pristop k širitvi Nata. Če RF že ni mogla preprečiti širitve (in do začetka 1997 je postalo popolnoma jasno, da je ne more), je vsaj iz tega nekaj iztržila. To pa je bila že zgoraj omenjena Natova obljuba o neširitvi jedrskega orožja in bojnih enot na nova ozemlja ter vzpostavitev PJC kot formalnega foruma za vprašanja ruskih varnostnih zadev, s katerim so nameravali vplivati na Natovo politiko. A zavedati se moramo, da so bile te obljube bolj simbolične kot realne. Če pretehtamo, ugotovimo, da se je Nato odpovedal le majhnemu deležu, saj sploh ni imel namena širiti jedrskega orožja in razmeščati enot v nove članice. RF ni dosegla svojega največjega cilja, s katerim je hotela odnose med njo in Natom narediti konstruktivne z legalno potrditvijo pogodbe, saj so bile obveze, zapisane v Ustanovnem aktu, politične narave in niso bile legalno obvezujoče. RF je ob pogajanjih, ki so vodila do Ustanovnega akta, celo privolila,

da se lahko Nato logistično nadgradi, s čimer mu je dovolila, da se okrepi na območju novih članic v primeru kriz. A hkrati je tudi Moskva pridobila nekaj pomembnih ugodnosti. S PJC je pridobila formalni forum, na katerem je lahko z zavezništvom diskutirala o svojih skrbih, ki se tičejo njenih varnostnih vprašanj. Take možnosti v preteklosti ni imela (Larrabee 2003: 155).⁵

Dodati je še treba, da so bile vse določbe Ustanovnega akta narekovane s strani Nata, kar je mnogo Rusov interpretiralo kot poraz Kremlja pri poskusu doseganja ruskih zahtev. RF namreč ni mogla preprečiti Natovih akcij, ki jim je nasprotovala. Prav tako ni imela besede pri operacijah, ki so zadevale njene interese, kot se je to zgodilo v primeru nekdanje Jugoslavije. Posledično in razumljivo ta dejstva niso umirila ruskega nasprotovanja širitvi (Ponsard 2007: 70—71).

Strahovi RF, da bodo s sodelovanjem z Natom in podpisom Ustanovnega akta pripomogli k Natovi širitvi na Vzhod, so se torej uresničili. Na vrhu Nata v Madridu julija 1997 so voditelji držav članic formalno povabili Poljsko, Madžarsko in Češko k pristopnim pogajanjem z Zavezništvom. RF je to širitev, čeprav nejevoljno in pod zgoraj navedenimi pogoji, sprejela (prav tam, 90—91).

8. Kosovska kriza in Stalni skupni svet

Kot sem že navedla je po podpisu Ustanovnega akta sledila ustanovitev PJC kot foruma za redna posvetovanja o skupnih varnostnih vprašanjih. Prav tako se je oblikoval program za posvetovanje in sodelovanje (Preoblikovani Nato 2004: 22).

Prvič so se v okviru PJC članice Nata in RF sestale julija 1997 in forum je zelo kmalu postal stičišče prizadevanj za izgradnjo zaupanja, oblikovanje sistema rednih posvetovanj in sodelovanj ter sredstvo odprave zmotnih medsebojnih stereotipov (Priročnik o zvezi Nato 2001: 83).

⁵ Ob ustanovitvi PJC so se zadržki pojavili tudi na Zahodu. Henry Kissinger je kritiziral PJC, saj je v njem videl nevarnost, da bi Rusija vplivala na delovanje Nata in njegove politike. Kasneje se je pokazalo, da so te skrbi brez osnove, saj Rusija ni mogla izkoristiti za vplivanje na politike Zahoda, kar se je lepo pokazalo v primeru Kosova, ko Moskva s pomočjo PJC ni mogla zaustaviti Natovih akcij (Larrabee 2003: 156).

Sestava PJC je bila zasnovana na principu 19 + 1, kar pomeni, da je zveza Nato na zasedanjih že imela na voljo skupna stališča članic. Sledila je izmenjava informacij med RF in Natom ter posvetovanja na relativno dvostranski podlagi. Slednje se je izkazalo za zelo nepraktičen način, še posebej v situacijah, ko je bilo treba odnos posvetovanja preseči in se je od akterjev pričakovalo tesnejše sodelovanje (Preoblikovani Nato 2004: 22).

8.1 Konec velikih ruskih pričakovanj

Leta 1998 se je na Kosovu, nekdanji avtonomni jugoslovanski pokrajini, razvil odprt konflikt med srbskim in albanskim prebivalstvom, ki je na Kosovu večinsko. Beograd se ni odzval na mednarodne zahteve po umiku srbskih sil, zato je Nato oktobra 1998 zagrozil z zračnimi napadi. Tedanji predsednik Slobodan Milošević je ob tem dejanju popustil in zračni napadi so bili odpovedani. Kljub prisotnosti opazovalcev OVSE se je v začetku leta 1999 nasilje znova nadaljevalo (prav tam, 30—31). Februarja 1999 sta Nato in RF izrazila popolno podporo mirovnim pogovorom, ki so se odvijali v Rambouilletu v Franciji. Marca 1999 so se neuspešna diplomatska pogajanja končala (Ponsard 2007: 72), pripadniki OVSE pa so se še istega meseca umaknili s Kosova (Preoblikovani Nato 2004: 31). Ker Varnostni svet Združenih narodov (VS ZN) ni mogel zagotoviti spoštovanja svojih resolucij in ni uspel preprečiti humanitarne katastrofe, je Nato sprejel sicer težko odločitev in se v korist povrnitve stabilnosti v regijo odločil za vojaška sredstva. Le nekaj dni zatem so se začeli zračni napadi na cilje v takratni Zvezni republiki Jugoslaviji (ZRJ) (Nato v 21. stoletju 2004: 16—17).

Natova vojaška intervencija v nekdanji Jugoslaviji je bila začetek nove dobe v ruskih odnosih z zvezo Nato. Z njo so se končala velika ruska pričakovanja in omadeževala idejo o sodelovanju z Zahodom (Ponsard 2007: 72).

Ruska vlada je soglasno obsodila zračne napade Nata, zahtevala njihovo ustavitev in prosila za politično rešitev. Njihovo nestrinjanje z Natovim načinom reševanja problema so argumentirali z nedopustno uporabo sile proti suvereni državi brez odobritve VS ZN. Po mnenju Moskve resolucija VS ZN št. 1199 ni vsebovala ničesar, kar bi opravičevalo vojaške napade. Razen Natovega argumenta, ki se sklicuje na humanitarne razloge, je RF vojaške napade dojemala kot dejanje agresije in grobe kršitve UL ZN, leta 1975 sprejete Helsinške sklepne listine o varnosti in sodelovanju v Evropi, pa tudi Ustanovnega akta med Natom in RF iz leta 1997. Poleg tega Natova vojaška akcija po mnenju nekaterih držav, med katerimi

sta izstopali ravno RF in Kitajska, nikoli ni bila nedvoumno sankcionirana s strani ZN, s tem pa je postala precedenčni primer za subjektivne intervencije in etnične spore drugod. Kot primer lahko navedemo konflikte v ruskih severnih kavkaških republikah (prav tam, 72—73).

Zaradi Kosova in z njim povezanih razhajanj je prišlo do resnih trenj in RF je prekinila sodelovanje v PJC in PzM. Srečanja PJC so bila prekinjena za leto dni. (Larrabee 2003: 156). RF se je po končanih zračnih napadih vrnila v PJC, a je za nekaj mesecev omejila dnevni red razprav le na vprašanja, ki so bila povezana s Kosovom (Priročnik o zvezi Nato 2001: 80—81).

Kot sem že zapisala je Moskva želela zaščititi interese ZRJ predvsem z diplomatskimi sredstvi. Glavni argumenti RF proti direktni vojaški pomoči Miloševićemu režimu so vključevali nevarnost globalnega soočenja med RF in Zahodom, katerega posledice bi nekajkrat presegle posledice osnovnega konflikta na Balkanu. Drugi razlog je tudi neizvedljivost takšne pomoči. Prav tako ruske elite, kljub močni retoriki, niso gojile velikih simpatij do Miloševićevega režima in mu tudi niso zaupale. Vendar oblast v RF ni mogla sprejeti nastale situacije, v kateri je Nato igral vlogo svetovnega policaja, oziroma situacije, s katero se je lahko prikazalo rusko šibkost v mednarodni politiki in postavilo pod vprašaj njen status velesile. Kremelj se je v ozračju, nabitim s protizahodnim razpoloženjem v državi, soočil s težko odločitvijo. Na eni strani ni mogel preslišati zahteve po ostrem odzivu na Natove samovoljne akcije, na drugi pa ni mogel začeti novega soočenja oziroma konflikta z Zahodom (Ponsard 2007: 73).

Takoj po začetku Natovih napadov je Jelcin odobril Miloševićevo prošnjo za vključitev ZRJ v Slovansko unijo RF in Belorusije ter napovedal, da se bo rusko jedrsko orožje znova obrnilo proti državam članicam Nata, ki so sodelovale v zračnih napadih. RF je tudi prekinila svoje vojaške in civilne vezi z Natom. S tem so bile vse oblike sodelovanja med RF in Natom, ki jih je predvidevala Ustanovna listina, zamrznjene (prav tam, 73). Vendar sta obe stani le pokazali dovolj zrelosti, da se nekaterih skupnih dejavnosti, med drugim tudi mirovno operacijo v BIH, niso prekinile (Preoblikovani Nato 2004: 22).

Natova operacija je v RF potrdila še eno splošno prepričanje. Začetek zračnih napadov le nekaj tednov po prvem valu Natove širitve je RF sprejela kot dokaz, da bo širitev le vmesna stopnja do ustvarjanja vse agresivnejšega zavezništva (Ponsard 2007: 73). Tako se je v RF

razširil val protizahodnega mišljenja. Ruski mediji so zelo malo in pristransko pisali o srbskem etničnem čiščenju na Kosovu, večji poudarek so namenili opisovanju Nata kot agresivnega in grabežljivega združenja. Posledično so se vse glavne politične stranke in javno mnenje (vključno z intelektualci in univerzitetnimi študenti) obrnili proti Natu in razvili simpatije s Srbi. Takšen rezultat je bil odgovor na arogantno politiko ZDA in Nata do Beograda ter na preziranje mnenj in interesov drugih držav, še posebej RF (prav tam, 74—75).

A rusko sodelovanje v reševanju krize na Kosovu se je izkazalo kot ključno pri končanju vojne. Ruska vlada se je odločila, po sicer precejšnjih notranjih trenjih, da je v ruskem nacionalnem interesu, da prisili Srbijo, da privoli v Natove zahteve. Depeša nekdanjega predsednika vlade Viktorja Černomerdina, ki je bil Miloševićev ključni sogovornik, je bila več kot dobrodošla, saj je bilo na tej stopnji mednarodne krize bolje imeti RF kot del rešitve, ne pa kot del problema. Britanski strokovnjak Alton Frye je takrat med drugim izpostavil, da so bili Rusi v tistem trenutku v najboljšem položaju, da so srbskim demagogom jasno pokazali, da je Milošević popolnoma izoliran in se ne more zanašati na nadaljnje posredovanje Moskve v njegov prid. Prav tako je dejal, da nihče ne ve zagotovo, v kakšno smer bi se vojna odvila brez multilateralne diplomacije, h kateri je Černomerdin veliko prispeval (prav tam, 75).

Februarja 2000 je takratni generalni sekretar Nata lord Robertson na rusko povabilo prišel na uradni obisk v Moskvo in obnovil partnerstvo, ki se je med Natom in RF razvilo pred zračnimi napadi leta 1999, saj so sprejeli skupno izjavo o postopni obnovitvi širokega sodelovanja na podlagi Ustanovnega akta. Po tem obisku so na dnevni red srečanj poleg kosovskih vprašanj znova prišle tudi druge tematike, ki so zapisane v Ustanovnem aktu. S tem so se začela odvijati mesečna zasedanja PJC in redna ministrska srečanja PJC, kjer so med drugim obravnavali tudi položaj v nekdanji Jugoslaviji, ukrepe za krepitev sodelovanja, preglednosti in zaupanja med Natom in RF, prispevek Nata in RF ter vlogo PJC pri varnostni arhitekturi evroatlantskega območja, strategije in doktrine Nata ter RF, boj proti mednarodnemu terorizmu, okoljska vprašanja, vezana na obrambo, ter civilno krizno načrtovanje v primeru nesreč (Priročnik o zvezi Nato 2001: 81—85).

Kot je bilo predvideno v Ustanovnem aktu, so v Bruslju namestili stalno rusko misijo pri zvezi Nato. Prav tako so odprli pisarno predstavnika ruskega vojaškega poveljstva pri Natu, ki

je odgovoren za koordinacijo z vojaškimi strukturami Nata. S stopnjevanjem izmenjanih informacij med obema akterjema so v Moskvi odprli Natov Evropski varnostni dokumentarni center v sklopu Ruske znanstvene akademije. (Ponsard 2007: 71). Rezultat okrepljenega sodelovanja je bila leta 2001 ustanovitev Informacijskega urada zveze Nato v Moskvi. Prav tako so se začeli tudi pogovori o vzpostavitvi Natove vojaške misije za povezavo v Moskvi (Priročnik o zvezi Nato 2001: 81).

To poglavje lahko končam z ugotovitvijo Lionela Ponsarda (Ponsard 2007: 71), da se je na žalost, kljub vsem novitetam, kmalu izkazalo, da je Ustanovni akt le prazna košara. Politične obveznosti obeh strank (nezavarovane s pravno podlago), zapisane v dokumentu, so se lahko zelo različno interpretirale. Z drugimi besedami lahko zapišemo, da bi Ustanovni akt lahko služil kot dobra podlaga sodelujočih odnosov med RF in Natom, vse dokler bi obe strani od tega imeli strateške in politične koristi, in seveda le do točke, ko so odnosi med njima še prijateljske narave. V nasprotnih situacijah bi na določila, zapisana v že tolikokrat omenjenem aktu, preprosto pozabili.

8.2 Sodelovanje Ruske federacije v mirovnih operacijah na Kosovu

Vojaški napad Nata na ZRJ je sprožil oster odziv ruske državne Dume. Le-ta je med drugim zahtevala ustavitev pošiljanja ruske nafte in zemeljskega plina zahodnim državam ter prekinitve vseh povezav RF z Natom. Poslanec in vodja ruskih komunistov Zjuganov je celo trdil, da je napad na ZRJ vojna napoved RF. Nič manj intenzivni niso bili pozivi ruske vojske. Protiukrepi, ki so jih slednji zahtevali, so med drugim vključevali prekinitve pogajanj o ratifikaciji START II, zamrznitev stikov z Natom, nespoštovanje dogovora o nekonvencionalnih vojaških silah v Evropi, vzpostavitev boljših odnosov z možnimi sovražniki ZDA, kot so na primer Libija, Irak in Iran, ter celo ustvarjanje protizahodnega bloka skupaj s Kitajsko (Vukadinović 2002: 101—102).

A strasti se so umirile in na koncu je moral Miloševićev režim popustiti in sprejeti zahteve mednarodne skupnosti. Sledila je sklenitev vojaškotehničnega sporazuma med jugoslovanskimi poveljniki in zvezo Nato. S tem je bil na Kosovo z mandatom ZN in pod vodstvom Nata napoten Kfor (Preoblikovani Nato 2004: 31) (mednarodne mirovne sile z mandatom OZN, ki jih vodi Nato), saj je bila 12. junija 1999 sprejeta resolucija ZN št. 1244,

ki je temeljila na VII. poglavju Listine ZN in je med drugim določala, da operacija ohranjanja miru ni akcija ZN, ampak misija Nata z avtorizacijo ZN (Ponsard 2007: 75).

Rusko sodelovanje v Kfor je omogočil podpis ločenega sporazuma v Helsinkih. Glavne naloge Kforja so bile med drugim preprečitev ponovne sovražnosti, vzpostavitev varnega okolja, razorožitev Osvobodilne vojske Kosova (OVK) in podpora mednarodnim humanitarnim dejavnostim Misije ZN za začasno upravo na Kosovu (UNMIK) (Preoblikovani Nato 2004: 30—31). Ruski pripadniki na Kosovu so bili razdeljeni v tri sektorje: multinacionalno brigado na vzhodu pod vodstvom ZDA, multinacionalno brigado na severu pod vodstvom Francije in multinacionalno brigado na jugu pod vodstvom Nemčije. Prav tako je RF, skupaj z Natom, delila odgovornost na območju prištinskega letališča. Ruski general pri SHAPE je bil hkrati tudi častnik za zvezo pri vrhovnem poveljniku zavezniških sil za Evropo in je bil odgovoren za rusko participacijo v Kforju, in predstavnik ruskega ministrstva za obrambo pri ruskih zadevah glede Kforja (Ponsard 2007: 76). RF je v Kfor prispevala 3.250 pripadnikov od skupaj 43.000 (Priročnik o zvezi Nato 2001: 85).

Rusko sodelovanje v Kforju je zelo kmalu začelo ustvarjati frustracije v Moskvi. Čeprav je RF s svojim nenapovedanim in enostranskim premikom enot iz Tuzle v okviru Sforja na prištinsko leteališče presenetila Nato in sprožila dodatne napetosti, pa je nadaljnji razvoj dogodkov potekal za RF zelo neugodno. Razlog za to je bil med drugim ta, da so na Kosovo začeli prihajati pripadniki Natovih mirovniških enot, hkrati pa je bil ruski kontingent, ki naj bi okrepil ruske sile na Kosovu zadržan, ker so Madžarska, Romunija in Bolgarija zaprle svoje zračne koridorje. Prav tako ruski kontingent ni imel nobenega bistvenega vpliva na Natova dejanja in celotno politiko v regiji. RF se je morala odpovedati posebnemu sektorju na Kosovu, ki bi bil neodvisen od Natovega poveljstva, njene enote pa niso imele dovoljenja za kontrolo na ozemljih z večinsko srbsko populacijo in so bile nameščene na območja, kjer je bilo albansko prebivalstvo v večini. Ruski kontingenti so bili med seboj ločeni in le ena enota je bila nameščena blizu meje s Srbijo. Čeprav so Rusi imeli kontrolo nad letališčem v Slatini, to ni imelo bistvenega pomena, saj je bil pod poveljstvom Nata ves potniški promet, prav tako pa je Nato nadzoroval tudi vse komunikacije na celotnem območju (Ponsard 2007: 76). Sklenemo lahko, da vse, kar je Jelcin v nastali situaciji dosegel, je bil prihod ruskih vojaških sil na krizno območje, vendar brez posebnega ruskega območja odgovornosti (Vukadinović 2002: 100—101).

Kljub vsem napetostim je primer sodelovanja v okviru Kforja pomagal obnoviti odnose med Natom in RF s ponovno vzpostavitvijo uradnih stikov, vendar v omejenem obsegu. V sredini leta 2000 so se ruski predstavniki vrnili v generalni štab Nata in izjave ruskega zunanjega ministrstva so znova dobile pozitiven ton (Ponsard 2007: 77).⁶

Ponovno etnično nasilje se je sprožilo marca 2004 in še isti mesec je Vrhovni obrambni svet tedaj še Skupnosti Srbije in Črne gore sprejel sklep, s katerim so se zavzeli za sprejetje v vrste PzM v najkrajšem možnem času. Menili so, da bi s sprejetjem države v omenjen program izboljšali razmere na območju, ki kar žari zaradi medetničnih napetosti. Vladimir Putin je nasilje na Kosovu komentiral kot etnično čiščenje, katerega cilj je pregnati srbsko manjšino iz pokrajine. Dodal je še, da RF ne more le mirno opazovati dogodkov na Kosovu. Hkrati je RF, ki velja za tradicionalno zaveznico Srbov, zavrnila kakršnokoli možnost neodvisnega Kosova (Internet 10).

V letu 2007 so ZDA, RF, Velika Britanija, Francija, Italija in Nemčija sestavile kontaktno skupino za Kosovo, ki je igrala pomembno vlogo v procesu odločanja prihodnjega statusa kosovske pokrajine. V začetku februarja 2007 je Martti Ahtisaari, posebni odposlanec OZN, predstavil predlog o prihodnjem statusu Kosova (Miholič 2007: 8), ki naj bi bilo neodvisno in pod nadzorom EU. Njegov predlog so ZDA podprle, ruska diplomacija pa mu je nasprotovala in stala na strani Srbije. Sergej Lavrov je dejal, da *"z odločnim nasprotovanjem razbijanju ozemeljske celovitosti Srbije, Rusija ščiti temeljna načela ustanovne listine OZN, s prizadevanji za uresničitev pravic Srbov in njihovega zgodovinskega, kulturnega in verskega nasledstva na Kosovu branimo temeljne demokratične principe Evrope in sodobnega sveta"* (Potočnik 2007a: 8). RF se je zavzemala za temeljito *"prevetritev resolucije VS OZN št. 1244, ki je 10. junija 1999 uvedla prehodno upravo OZN na Kosovu, zlasti položaj srbske manjšine, nato pa nova pogajanja Beograda in Prištine, brez »vmešavanja« od zunaj."* Pogajanja naj bi trajala do sklenitve kompromisa med Albanci in Srbi. Ta so sicer že potekala eno leto in pol na Dunaju, vendar so po mnenju Moskve in Beograda propadla zaradi pristranskega vodenja Ahtisaarija (Potočnik 2007b: 1). Sergej Lavrov je za hamburški tednik Der Spiegel med

⁶ Februarja 2001 je takratni Natov generalni sekretar lord Robertson vodil ponovno odprtje Natovega predstavništva v Moskvi. Natova informacijska pisarna je bila vzpostavljena pod okriljem belgijskega veleposlaništva in je začela polno delovati decembra 2001. Natova vojaška misija za zveze je bila odprta maja 2002 in se je pri svojem delu zavzemala za povezovanje z ruskim ministrstvom za obrambo v zvezi z vojaškim delovnim načrtom Sveta Nato-Rusija in programi v okviru PzM. Prav tako je pomagal Natovi informacijski pisarni pri pojasnjevanju Natovih politik in si prizadeval za izvrševanje odločitev sprejetih s strani Sveta Nato-Rusija (Ponsard 2007: 77).

drugim spomnil, da velik del resolucije VS št. 1244 nikoli ni bil uresničen, kot na primer načrt vrnitve dela srbskih obmejnih enot in vrnitev srbskih beguncev na svoje domove. Le-ti naj bi bili po njegovih besedah danes ena največjih begunskih skupin na stari celini. Uveljavljeni naj bi bili le tisti načrti omenjene resolucije, ki so bile v prid Zahodu, vse drugo naj bi ostalo le na papirju. Dejal je tudi, da je odločitev o bombardiranju Srbije brez mandata VS pripomogla, da dandanes kosovski Srbi in Albanci ne najdejo več skupnega jezika (*Sobotna priloga* 17. 2.: 8).

Beograd je v sredini aprila 2007 izredno razburila napoved Nicholasa Burnsa, ameriškega podsekretarja, *"da bo Washington kmalu prekinil kosovsko agonijo, če bodo v varnostnem svetu OZN predolgo menciali s priznanjem kosovske neodvisnosti pod nadzorom EU."* Pričakovano je ta izjava izzvala reakcijo Moskve. Ruski veleposlanik pri OZN je dejal, da bi bilo enostransko priznanje neodvisnosti Kosova s strani ZDA *"posilstvo nad varnostnim svetom OZN."* Ruski zunanji minister Sergej Lavrov je ameriško stališče, da bi nepriznanje neodvisnosti Kosova pripeljalo do nasilja z nepredvidljivimi posledicami, komentiral z besedami, da gre v tem primeru za izsiljevanje, saj ima Nato dovolj moči in sredstev, da na Kosovu v kali zatre kakršnokoli nasilno reševanje problemov (Čibej 2007: 8).

Konec aprila 2007 je potekalo neformalno zasedanje zunanjih ministrov zveze Nato v Oslu. Kljub nekaterim zadržkom, ki jih je bilo opaziti med državami članicami, so potrdili splošno podporo Ahtisaarijevemu načrtu. Zdi pa se, da se je tudi Nato pri tem poskušal izogniti zapletom, zato so se na zasedanju prav tako zavzeli za izboljšanje in utrditev odnosov s Srbijo v okviru PzM. Putinov nagovor članom obeh domov parlamenta v času zasedanja je povzročil prepih v diplomatskih vrstah, saj je dejal, *"da bo Moskva v znamenje protesta proti nadaljnji ekspanziji Nata razglasila moratorij na sporazum o konvencionalnih silah v Evropi, češ da je edina podpisnica, ki spoštuje določila, ob morebitnem nadaljevanju nesporazumov pa je pripravljena celo izstopiti iz dogovora, ki velja za simbol konca hladne vojne"* (Mašanović 2007: 1). 12. decembra 2007 je RF uresničila svoje grožnje in odstopila od omenjenega sporazuma. Med razloge za ta korak je prištela neratificiranje dopolnjene CFE pogodbe s strani držav članic Nata (dejstvo je, da Nato pogodbe ni ratificiral, ker se RF ni držala dogovora o umaknitvi svojih sil iz Gruzije in Moldavije), ameriške načrte za postavitve protiraketnega ščita na Poljskem in Češkem ter postavitve ameriških vojaških oporišč v Bolgariji in Romuniji. A Putin ni izključeval možnosti obnovitve zavez iz pogodbe, če bi nasprotna stran pogodbo ratificirala.

RF je s tem zavzela stališče, da bo izvajanje zgoraj navedenega sporazuma zamrznila, dokler ga članice Nata ne bodo ratificirale, saj je bil sporazum sprejet že leta 1999. RF ga je namreč ratificirala že pred tremi leti in je menila, da Nato izrablja neratificiranje in s tem neveljavnost dogovora, saj s tem lahko širi svoje baze in enote vse bližje ruskim mejam (Frelih 2007: 7).

Februarja 2008 se je zgodilo tisto, česar se je Srbija najbolj bala – Kosovo je razglasilo neodvisnost. Neposredno po razglasitvi so se v Srbiji začele množične demonstracije in napadi na tuja velposlaništva, ki so priznala neodvisnost Kosova. Kosovo je tako pridobilo t. i. *nadzorovano neodvisnost*, ki ga bo zavezovala k izpolnjevanju obveznosti skladno z Ahtisaarjevim načrtom.

Reakcije RF so bile burne. Dimitrij Rogozin, ruski veleposlanik pri Natu, je zagrozil, da bo RF primorana uporabiti silo, če bo EU sprejela enotno stališče ali pa bo Nato na Kosovu prekoračil svoja pooblastila, saj bosta ti organizaciji v konfliktu z ZN. Ob tem je še dodal, da zahodne države s priznanjem neodvisnosti Kosova rušijo sistem mednarodnega prava, s tem pa tudi sistem mednarodne varnosti (Internet 11).

Dr. Anton Bebler je njegovo izjavo komentiral kot jasno kršitev obveznosti RF kot članice OZN. Z njo je Rogozin prav tako kršil obveznosti RF kot države članice OVSE. V pojasnilu se je skliceval na člen UL OZN, v katerem je zapisano, naj se vsi člani v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila uperjena proti politični neodvisnosti katerekoli države, tudi nečlanice OZN (prav tam).

Putinov svetovalec za boj proti terorizmu Anatolij Safonov je dejal, da se bo zaradi — po mnenju RF — kršenja mednarodnega prava v primeru razglasitve neodvisnosti Kosova povečala nevarnost terorizma v svetu (Frelih 2008: 24). Nekateri analitiki napovedujejo, da bo priznanje Kosova povzročilo val odcepitvenih teženj (na Kitajskem, v Španiji, BIH in med drugim tudi v RF).

Wesley K. Clark (Clark 2008: 21), ki je poveljeval Natu med vojno na Kosovu leta 1999, si zastavlja drugačno vprašanje. Zanima ga, zakaj se RF tako močno zavzema za to oddaljeno in majhno provinco. Zaveda se, da večina meni, da se RF boji, da se bo soočila z valom odcepitvenih teženj na svojem ozemlju (predvsem Zakavkazju). Vendar sam ocenjuje, da so v ozadju odločnih ruskih nasprotovanj neodvisnosti Kosova predvsem njene geostrateške

kalkulacije. Na tem delu sveta je RF od leta 1989 postopoma izgubljala svoj vpliv. Srbija je tako za RF zadnji del nekdanje Jugoslavije, kjer še lahko uveljavlja svoje interese. Prav tako ta del zanjo predstavlja še zadnji branik v jugovzhodni Evropi naproti zahodnim državam.

Sama se strinjam z oceno Vukadinovića (2002: 108), da RF na Balkan gleda kot na pomembno geostrateško območje, ki bi ji omogočalo izhod na Jadransko morje. Razumem rusko tesnobo ob širjenju Nata v ta del Evrope, saj se s tem zahodno zavezništvo vztrajno približuje njenim mejam, hkrati pa svoj vpliv širi tudi v osrednjo Azijo.

9. Evroatlantski partnerski svet

Maja 1997 je Severnoatlantski svet za sodelovanje nadomestil Evroatlantski partnerski svet (EAPS). V omenjenem svetu se Nato in njegove partnerice posvetujejo o varnostnih in obrambnih vprašanjih, omogoča pa tudi tesnejše sodelovanje v okviru PzM. Vse države, ki so bile članice Severnoatlantskega sveta in/ali PzM, so se odločile tudi za članstvo v Evroatlantskem partnerskem svetu, med njimi je bila tudi RF (Internet 12).

Njegove naloge so naslednje: krepitev politične razsežnosti Natovega sodelovanja s partnerskimi državami; omogočanje političnega dialoga, ki ustreza razvitosti praktičnega sodelovanja v okviru PzM; razvijanje odnosov med Natom in državami članicami skladno s potrebami slednjih; države članice dobivajo učinkovitejšo vlogo v dejavnostih, v katerih sodelujejo; omogočanje posvetovanj o varnostnih vprašanjih (Internet 12).

10. Obdobje po 11. septembru

Varnostno okolje je danes veliko bolj zapleteno, kot je bilo v času hladne vojne. ZDA so takrat na Varšavski pakt na čelu s SZ gledale kot na veliko grožnjo njeni varnosti, kot tudi na grožnjo varnosti vseh zahodnih demokracij, "*vendar je bilo tedanje mednarodno varnostno okolje mnogo bolj pregledno in predvsem predvidljivo od današnjega*" (Grizold, Ferfila 2000: 45). A če ZDA danes na terorizem gledajo kot na "*mrežnega sovražnika*", ki se lahko pojavi kjerkoli, pod kakršnokoli krinko, v naslednjem trenutku pa izgine, moramo vedeti, da ta pojav ni povsem nov. Komunizem je med hladno vojno Zahodu predstavljal dvojnega sovražnika. Po eni strani so ga lahko tolmačili kot suvereno državo (SZ, Kuba, Kitajska, Severni Vietnam

itd.), po drugi strani pa je bil komunizem t. i. *mrežni sovražnik*. Ker je bil kot tak potencialno navzoč povsod, hkrati pa izmuzljiv, je povzročal paranojo ZDA (Hardt 2005: 65).

10.1 Vpliv terorističnih napadov na odnose med Natom in RF

Teroristični napad na ZDA je imel vpliv na potek življenja v večini delov zemeljske oble. Prvič v zgodovini zveze Nato se je sklicevalo na sloviti 5. člen Washingtonske pogodbe, in sicer 12. septembra 2001, le dan po najhujših terorističnih napadih na ZDA.

Teroristični napadi so privedli do premika tako v ruski kot v politiki zahodnih držav. RF je že od samega začetka aktivno in odločno sodelovala v protiteroristični koaliciji. Vladimir Putin je celo sam poklical ameriškega predsednika Georga Busha in mu ob sožalju ponudil pomoč. Hkrati je bil eden izmed prvih voditeljev, ki so izrazili pripravljenost za sodelovanje z ZDA v vojni proti terorizmu (Raščan 2005: 103). Pri tem pa RF ni samo zagotovila diplomatske podpore, ampak je tudi delila in razkrila svoje obveščevalne podatke o izvoru in metodah financiranja terorističnih skupin ter uporabila sankcije proti državam, ki so dajale zavetje teroristom (Ponsard 2007: 77—80). Omogočila je celo uporabo nekdanjih sovjetskih baz v Uzbekistanu in Tadžikistanu (Raščan 2005: 13). RF je s pridružitvijo protiteroristični koaliciji naredila pomemben odklon od tradicionalne sovjetske, pa tudi postsovjetske miselnosti o vprašanju ruskega položaja v mednarodnem sistemu. Z drugimi besedami je nasprotovala politiki Primakova, ki je želel uravnotežiti zahodni vpliv z graditvijo strateškega protizahodnega zavezništva in alterantivnih centrov moči, s tem pa oblikovanje multipolarnega sveta. Vendar bi bilo napačno razumeti njeno sodelovanje kot vzpostavljene večje solidarnosti z ZDA. V resnici je RF želela znova pridobiti pomembno mesto na mednarodni sceni (Ponsard 2007: 77—80). V zamenjavo si je RF pridobila "*tihopravico do napadov*" na islamske skrajneže v Čečeniji in njihove podpornike v Gruziji (Raščan 2005: 103). V tem smislu se odnos RF ni niti malo spremenil, ampak se je spremenil odnos Zahoda do nje (Ponsard 2007: 77—80).

Ruski strokovnjaki so trdili, da se bo v primeru, da Nato želi postati globalen, le-ta moral preoblikovati v smeri večjega poudarka političnim funkcijam. To bi seveda pomenilo, da bi Natova primarna naloga, ki je obrambno zavezništvo, postala obrobne pomena. Kakršnekoli spremembe so se v Natu že dogajale, se je RF s svojo udeležbo v boju proti terorizmu želela bolje integrirati v njegove strukture v prihodnosti (prav tam, 80—81).

Zaveznice, ki sodelujejo v zvezi Nato, so se 4. oktobra 2001 dogovorile, s pomočjo katerih ukrepov bodo pomagale v boju proti terorizmu. Seveda je bilo že takoj jasno, da bodo ta boj vodile ZDA. Med drugim so bili sprejeti naslednji konkretni sklepi (Preoblikovani Nato 2004: 5):

- a) države si bodo med seboj izmenjale večjo količino obveščevalnih podatkov in bodo bolje sodelovale;
- b) dovoljeni so preleti;
- c) dostopnost ameriških in drugih zavezniških plovil in letal do pristanišč in letališč za protiteroristične operacije;
- č) namestitev dela Natovih stalnih mornariških sil v vzhodno Sredozemlje;
- d) namestitev letal Zavezništva s sistemom za opozarjanje in nadzor iz zraka v ZDA;
- e) nekatere zaveznice (na prošnjo ZDA) prispevajo vojaško podporo ter pravne in finančne ukrepe za ustavitev dotoka sredstev terorističnim organizacijam.

10.2 Svet Nata in Rusije

Teroristični napadi na ZDA 11. septembra 2001 in Putinov pragmatični odnos do Nata, še posebej pa njegova močna podpora ZDA pri vodenju vojne proti terorizmu, je odprl nove perspektive in temelje na področju sodelovanja med Natom in RF (Larrabee 2003: 157).

Maja 2002 so zato ustanovili Svet Nata in RF, ki je odnosom dal nov zagon. V tem primeru RF in članice Nata sodelujejo *"kot enakopravne partnerice pri opredeljevanju in izkoriščanju priložnosti za skupne aktivnosti"* (Preoblikovani Nato 2004: 22).

Zgoraj naštetih razlogov so v veliki meri botrovali ustanovitvi Sveta Nata in Rusije (NRC), ki je nadomestil PJC, saj je slednji po zračnih napadih Nata in bojkotu RF postal mrtvo telo. NRC so ustanovili na podlagi Rimske deklaracije iz leta 2002. Le-ta gradi na ciljih in načelih Ustanovnega akta iz leta 1997. Glavni namen organizacije je posvetovanje, graditev soglasja, sodelovanje ter skupno odločanje in ukrepanje. Na tak način vzpostavljajo nenehen politični dialog o varnostnih vprašanjih, kar omogoča zgodnje odkrivanje problemov, s tem pa se lahko uskladijo skupni pristopi in začno tudi izvajati skupni pristopi (Preoblikovani Nato 2004: 23).

V nasprotju s PJC, kjer se je Nato sestal z RF šele po dosegu konzensa s svojimi 19 članicami in je na zasedanjih zato veljalo načelo 19 + 1 (Larrabee 2003: 157) oziroma v praksi 19 proti 1, je RF na zasedanjih novega Sveta postala enakopravna drugim članicam. S tem pa RF še vedno ni dobila pravice veta pri odločitvah o varnostnih vprašanjih. V primeru nestrinjanja se lahko članice Nata odločijo, da bodo zadevo odstanile iz okvira NRC in jo prenesejo v odločanje na ravni Nata. Prav tako so obdržale pravico veta za zadeve, pri katerih menijo, da bi debata z RF lahko delovala proti njihovim interesom (Ponsard 2007: 83).

Pomembno je dejstvo, da "*v NRC zaveznice in Rusija sodelujejo kot enakopravne partnerice pri široki paleti evroatlantskih varnostnih vprašanj v skupnem interesu*" (Preoblikovani Nato 2004: 23), saj NRC deluje na načelu soglasja, kjer članice sprejemajo skupne odločitve in si delijo enake odgovornosti za njihovo izvajanje. Ustanovitev NRC je prinesla nekaj novosti v primerjavi z Evroatlantskim partnerskim svetom, in sicer načelo konzensa, predsedovanje generalnega sekretarja Nata ter t. i. pripravljalni odbor (Ponsard 2007: 82).

V NRC se na sestankih obravnavajo podobne tematike kot so se v Evroatlantskem partnerskem svetu, a se na podlagi dogovora med delovne naloge dodaja še nova področja sodelovanja. Konkretni rezultati nove organizacije se že kažejo na več področjih, saj so v prvem letu in pol po ustanovitvi v okviru NRC že potekala politična posvetovanja o položaju v BiH, Afganistanu in takrat še skupni državi Srbiji in Črni gori. Ena izmed najpomembnejših točk je zagotovo boj proti terorizmu (skupne ocene posebnih terorističnih groženj na evroatlantskem območju, proučevanje vloge vojske v boju proti terorizmu, preprečevanju nevarnosti, da bi civilna letala uporabljali v teroristične namene (Preoblikovani Nato 2004: 23—24).

Kljub aktualnim napetostim glede protiraketnega ščita in Kosova poteka znotraj NRC okrepljeno sodelovanje na področju neširjenja jedrskega, kemičnega in biološkega orožja ter tehnologije balističnih izstrelkov. Slednji tematiki namenjajo prav posebno pozornost, saj le-ta predstavlja novo veliko nevarnost zaradi vse večje razpoložljivosti vse natančnejših balističnih izstrelkov (prav tam, 23).

Ko se je avgusta 2000 potopila ruska jedrska podmornica Kursk, je umrlo vseh 118 članov posadke, zato so v okviru NRC sprožili postopke za tesnejše sodelovanje pri operacijah iskanja in reševanja na morju. Februarja 2003 je tako sledil podpis okvirnega sporazuma med

RF in Natom o zasilnih izhodih in reševanju posadk podmornic (prav tam, 24). Do konkretnega primera reševanja je prišlo že leta 2005, ko je ob polotoku Kamčatka potonila ruska mini podmornica AS-28, pri uspešnem reševanju pa ji je pomagala britanska kraljeva mornarica (Ivanov 2005).

10.3 Sodelovanje Nata in Ruske federacije v Afganistanu

Afganistan je pred 1. svetovno vojno med drugim igral tudi vlogo vmesnega ozemlja med ruskim in britanskim imperijem. Leta 1919 se je osvobodil britanske oblasti in postal samostojna država. Demokracija se je končala leta 1973 z državnim udarom, kasneje pa je sledil še državni udar, ki je nasprotoval komunistični oblasti. Leta 1979 se SZ vdrla v Afganistan z namenom, da bi podprla majav komunistični režim, s tem pa je sprožila dolgo in uničujočo vojno. Umaknila se je šele leta 1989 zaradi neusmiljenega pritiska antikomunističnih mudžahedinskih upornikov, ki jih je podpirala mednarodna skupnost, še posebej ZDA. Sledile so državljanske vojne in na koncu so v Afganistanu oblast prevzeli talibani (Internet 13).

V Sobotni prilogi Dela je bil objavljen izredno zanimiv članek, ki je bil v večjem delu posvečen Zbigniewu Brzezinskemu, nekdanjemu Carterjevemu svetovalcu za nacionalno varnost in trenutno ostremu kritiku bližnjevzhodne politike Bele hiše. Prispevek omenja t. i. 'false flag operations' oziroma operacije pod lažno zastavo. Te so se odvijale v času hladne vojne pod okriljem Nata. Ameriška Centralna obveščevalna agencija (CIA – Central Intelligence Agency) in britanska MI6 sta v tem obdobju ustanovljali skrivne vojske. Brzezinski je prav v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja začel mobilizirati mudžahedine, med drugim tudi Osamo bin Ladna. Le-ti naj bi zrušili prosovjetski režim v Afganistanu in s tem zapletli SZ v pogubno vojno (Soban 2007: 13).

Stvari pa so se po 11. septembru 2001 popolnoma obrnile. ZDA, ki so v vojno proti talibanom kljub uporabi slovitega 5. čena Washingtonske pogodbe vstopile skoraj same, so nujno potrebovale podporo in pomoč RF. Le-ta je še vedno imela vpliv na države v neposredni bližini Afganistana, kot so Tadžikistan, Kirgizistan in Iran. Prav tako RF razpolaga z vojaškimi bazami in enotami v bližini Afganistana. Velik vpliv ima na vsaj nekaj političnih režimov v centralni Aziji (Tadžikistan) in ima močan interes za obvladovanje groženj s strani Talibanov. Zaradi napetih odnosov z Iranom in Pakistanom bi Washington težko shajal brez

ruskega vpliva in infrastrukture v regiji. Seveda je bilo sodelovanje z ZDA tudi v interesu RF (Ponsard 2007: 79), saj bi *"vojaško posredovanje pod vodstvom ZDA odstranilo najresnejšo zunanjo grožnjo ruski varnosti po koncu hladne vojne,"* in sicer talibanski režim v Afganistanu. Kremelj je v tem času videl Nato kot zavezništvo, s katerim je stopil v koalicijo, ki je zavarovala dostop v srednjo Azijo, najbolj ranljivo rusko mejo (Trenin 2007).

RF se je tako strinjala z vojaškim posegom ZDA v Afganistanu, ki se je začel oktobra 2001. Bush in Putin sta še v istem mesecu oblikovala skupno izjavo za javnost, ki je vsebovala nekatere formulacije iz resolucij OZN. Na zahtevo ZDA je bilo izjavi dodano še naslenje: *"Države morajo uporabiti diplomatska, politična, policijska, finančna, obveščevalna in vojaška sredstva za izkoreninjenje teroristov in njihovih sponzorjev in jih pripeljati pred sodišče."* Ker v omenjeni izjavi ni moč najti besedne zveze *"v skladu z Ustanovno listino OZN,"* nas to *"navaja na ruski pristanek na unilateralno ameriško uporabo moči v Afganistanu"* (Raščan 2005: 104).

Še vsaj trije razlogi govorijo v prid sodelovanja RF z ZDA. Prvič, v primeru, da se RF ne bi povezala z ZDA v protiteroristični koaliciji, bi to storile centralnoazijske države, s tem pa bi RF izgubila vpliv na tem območju, saj bi Zahod z lahkoto začel uveljavljati svoje interese. Drugi razlog najdemo v dejstvu, da je s članstvom v že omenjeni koaliciji legitimno opravičila svoje operaciji v Čečeniji (Ponsard 2007: 79). Tretji razlog je nafta. RF razpolaga z velikimi količinami tega naravnega bogastva in tako lahko konkurira arabskim državam, ki so del svojega ugleda izgubile z islamskimi skrajneži. RF se je s pridružitvijo protiteroristični koaliciji nadejala, da bo Zahod za svoje potrebe raje začel odkupovati nafto od nje (prav tam, 80).

Ko so ZDA pričele s kampanjo proti talibanom in Al Kaidi v Afganistanu, je Moskva odprla ruski zračni prostor za letala ZDA in s tem utrdila vojaško sodelovanje v severnoatlanskem zavezništvu. Upoštevajoč ključno vlogo RF in vojaške izkušnje v centralni Aziji in Afganistanu, je bila njena participacija zelo pomemben člen v uspehu koalicije v boju proti terorizmu v obdobju po 11. septembru (prav tam, 77).

Tako kot SZ v obdobju hladne vojne se danes tudi ZDA v Afganistanu soočajo z vojno in nasiljem, ki mu ni videti konca. Leta 2001 so ZN oblikovali mednarodne varnostne sile za pomoč (Isaf), ki delujejo pod njenim mandatom, ter jih napotili v Afganistan. Prvo misijo,

Isaf I, je vodilo Združeno kraljestvo, Isaf II Turčija, Isaf III sta skupaj vodile Nizozemska in Nemčija, zveza Nato pa je avgusta 2003 v Afganistanu prevzela odgovornost za sile Isafa IV (Preoblikovani Nato 2004: 33). S svojo prisotnostjo v Afganistanu (pa tudi Iraku, Sudanu in Pakistanu) je Nato presegel evrocentrizem, ki je bil zanj značilen pol stoletja (Rühle 2005). Sile Nata so namreč prevzele nalogo stabilizacije razmer v Afganistanu, kar je bila prva večja operacija Nata izven njegovega običajnega območja delovanja (Trenin 2007).

Oktobra 2003 je VS ZN z resolucijo pooblastil mirovne sile Isafa, ki delujejo pod okriljem Nata, da lahko delujejo na celotnem območju Afganistana, saj so bile njihove pristojnosti pred tem omejene le na območje Kabula. Za razširitev delovanja so si izredno prizadevali Hamid Karzaj, afganistanski predsednik, in ZDA. Glavni razlog za novo resolucijo Varnostnega sveta ZN je bilo dejstvo, da v afganistanskih pokrajinah zunaj glavnega mesta vladajo svojeglavi guvernerji, prav tako pa se soočajo z vse večjim številom napadov s strani talibanov in članov Al Kaide na predstavnike mednarodne skupnosti in domače oblasti (Internet 14).

Joschka Fischer (Fischer 2007) meni, da so razmere v Afganistanu trenutno slabe, saj Zahodu ni uspelo vzpostaviti stabilne osrednje vlade, ki bi onemogočila talibe, obvarovala državo pred razpadom in zagotovila razvoj s pomočjo mednarodne skupnosti. Za poslabšanje razmer krivi ameriško administracijo, šibkega generalnega sekretarja Nata, pridržke Francije in Nemčije, ki sta svoje sodelovanje v operacijah pogojevali, ter Pakistan, ki podpira talibsko gibanje. Kljub temu meni, da je bil napad na Afganistan upravičen, saj iz te države izvirajo islamski skrajneži, ki so 11. septembra 2001 izvedli teroristične napade na ZDA. Meni, da se mora obnoviti soglasje, doseženo v Bonnu leta 2001, ko so vse vpletene države zagotovile pomoč pri obnovi Afganistana. Če se zadeve na tem območju ne bodo uredile, bo po njegovem mnenju *"Evropa morala plačati nesprejemljivo visoko ceno, prihodnost Nata pa bi bila verjetno ogrožena."*

V zadnjem času smo priča skoraj vsakodnevnim akcijam islamskim fundamentalistov, ki jih ne omejujejo nobene državne meje. Velik skupni interes pri preprečevanju terorističnih dejanj kaže na nujnost sodelovanja in partnerstva med RF in Zahodom ter seveda Natom. S tem so ustvarjeni pogoji, da se petdeset let veljavno načelo varnosti, ki se je v obdobju hladne vojne glasilo *"čim večje in močnejše oborožene sile, tem več varnosti,"* zamenja z *"načeloma*

obojestranske obrambne zadostnosti in obojestranske obrambne naravnosti" (Žabkar 2001: 30–31).

11. Vladimir Putin — realistična in pragmatična zunanja politika

Vladimir Putin je kot predsednik nasledil Borisa Jelcina 31. decembra 1999. Z njegovim prevzemom predsedniških dolžnosti so se odnosi med RF in Natom vidno izboljšali.

Z nastopom Putina na predsedniško mesto se je ruska zunanja politika v nekaterih točkah korenito spremenila. Putin ji je dal stopnjo predvidljivosti in stanovitosti, česar pri Jelcinovem načinu vodenja ne najdemo. Jelcin velikokrat svojih zavez ni bil zmožen uresničiti, kar je pri ameriški administraciji povzročalo frustracije. V nasprotju z njim je Putin večino svojih obvez izpolnil. Slednji se mnogo bolj zaveda ruskih šibkosti in meja. Jelcin je videl RF kot enakovredno ZDA, Putin pa je zastavil veliko bolj realistično in pragmatično zunanjo politiko. Zavedal se je, da RF v svojem oslABLjenem stanju na mednarodni sceni ne more tekmovati z ZDA. Zaradi ruske ekonomske šibkosti in zastarelosti njenega jedrskega in konvencionalnega arzenala se ni odločila za tekmovanje v jedrski oborožitvi. Poleg tega je sprejel odločitev v prid že omenjene evroatlanske opcije. Putin RF vidi kot del Evrope, zato je dal sprva prednost krepitvi vezi z Zahodom. V nekaterih pogledih si je celo bolj prizadeval za prozahodno politiko kot Jelcin, še posebej po 11. septembru. Njegova politika je, zanimivo, naletela na manjše nasprotovanje domače opozicije, v nasprotju s politiko, ki jo je vodil Jelcin. Razlog za to lahko najdemo v dejstvu, da Putin uživa veliko večjo podporo ruske javnosti, kot je bil deležen njegov predhodnik. Eden izmed razlogov za to je tudi, da se je rusko gospodarstvo spet začelo postavljati na noge (Larrabee 2003: 119—121).

Marca 2000 je Putin šel celo tako daleč in presenetil z izjavo, ko je dejal, da se bo RF nekega dne mogoče celo želela pridružiti zvezi Nato, če bodo njeni pogledi na zadeve enakovredno obravnavani. Vendar Putinove izjave ne moremo smatrati kot dejstvo, da bo RF v bližnji prihodnosti zaprosila za članstvo v Natu. Namesto tega jih moramo jemati kot Putinovo željo, da bi se končala globoka 'zamrznitev odnosov' z Natom in da bi se znova vzpostavili redni stiki z Natom (prav tam, 156—157). A v luči aktualnih razmer v zvezi s Kosovom se znova poraja vprašanje ruske izolacije.

Ta nov, spravljivejši odnos je bil viden predvsem v Putinovem pragmatičnem pristopu do druge širitve Nata. Putin je sicer podal jasno stališče, da je po njegovem mnenju nadaljnja širitev napaka, vendar v nasprotju s svojim predhodnikom Jelcinom iz tega ni naredil velikega problema. Ravno nasprotno. Skoncentriral se je na iskanje poti, ki bi vodile k povečanju konkretnega sodelovanja z Natom. S takšnim načinom je aktualno zadevo lažje obvladoval doma in v tujini (prav tam, 157).

Putin je želel SND dati večjo institucionalno vsebino. Maja 2002 je bila SND nadgrajena z regionalno Skupno varnostno organizacijo (CSO – Collective Security Organization), s katero je pridobila tudi vojaško komponento. Zdi se, da je CSO oblikovana, da bi utrdila vpliv ruske vojaške moči na območju nekdanje SZ. Vendar je le malo možnosti, da bi se organizacija razvila v resno regionalno vojaško zvezo, ki bi konkurirala Natu. Večina njenih držav je namreč revnih in ima premalo finančnih sredstev, da bi lahko razvila svojo lastno obrambo. To je v prvi vrsti razlog, da so se obrnile k RF za pomoč pri boju proti terorizmu (prav tam, 137).

11.1 Reforma ruskega obrambnega sistema

Po koncu hladne vojne je morala RF prevzeti večji del stroškov za vzdrževanje ogromne vojaškoobrambne strukture iz časov SZ (Grizold, Ferfila 2000: 89). Izredno slabo stanje obrambnih sil po koncu hladne vojne je rusko vodstvo prepričalo, da so namenili posebno pozornost reformi vojaškega sistema. Večji premiki na tem področju so se začeli šele z obdobjem Vladimirja Putina, ki je v nasprotju s svojim predhodnikom kazal večji interes za obrambna vprašanja, s katerimi bi reorganiziral in posodobil rusko vojsko (prav tam, 123—125).

Putin je storil številne ukrepe v smeri ojačanja predsedniške kontrole nad vojsko. Eden izmed pomembnejših dejanj pri prestrukturiranju vojske je bil ukrep iz marca 2001, ko je na mesto obrambnega ministra postavil Sergeja Ivanova, nekdanjega vojnega obveščevalca in dobrega zaupnika. S tem je zamenjal maršala Sergejeva, ki je postal Putinov posebni svetovalec. Kot vodja Varnostnega sveta je bil Ivanov odgovoren za nadzor vojaške reforme in koordinacijo nove ruske vojaške doktrine in varnostnega koncepta. Ta poteza Vladimirja Putina je prvič v zgodovini postavila civilno osebo na čelo ruskega ministrstva za obrambo (prav tam, 127), kar je v zahodnem svetu že ustaljena praksa.

Vendar zgoraj navedeni zamenjavi nista bila osamljena primera. Julija 2001 sta bila s svojih položajev razrešena generalpolkovnik Leonid Ivashev, vodja Direktorata za mednarodno sodelovanje, in Valeri Manilov, namestnik načelnika generalnega štaba. Slednji je bil močno povezan z novo vojaško doktrino, ki je bila sprejeta aprila 2000 in je imela močan protizahodni prizvok. Ivashev je bil eden izmed najbolj odkritih kritikov zahodne politike, še posebej Nata. Njuna odslovitev je odstranila dve veliki oviri pri vojaški reformi in izboljšala odnose z Zahodom (prav tam, 128—129).

RF in Nato sta oktobra 2002 začela s strokovnimi posvetovanji, ki so vodila k sodelovanju pri reformi ruskega obrambnega sistema. Področja, ki so se jih pri tem dotaknili, so bila med drugimi tudi upravljanje kadrovskih in finančnih virov, sledila je obravnava makroekonomskih, finančnih in socialnih vprašanj ter tematika načrtovanja sil. Julija istega leta se je v sklopu reform začel uspešen skupni projekt, in sicer prekvalifikacija upokojenih ruskih vojaških pripadnikov. V letu 2003 je Akademija Nata v Rimu štipendirala ruska akademika, saj bi s tem spodbudili raziskave o obrambni reformi (Preoblikovani Nato 2004: 24).

Bela knjiga o prednostnih nalogah pri razvoju oboroženih sil RF že v začetku navaja, da bodo jedrske sile ostale glavni steber ruske nacionalne varnosti. Hkrati bo RF spoštovala mednarodne pogodbe o omejevanju jedrskega orožja, h katerim je pristopila. Zapisali so, da bo s partnerskimi državami sodelovala tudi na zelo občutljivih področjih, kot je na primer sistem obrambe pred balističnimi izstrelki. Poudarili so tudi novo vlogo RF v svetu, v kateri bo pri varnostnih vprašanjih sodelovala z ZDA in drugimi industrijsko razvitimi državami. Naletimo tudi na opredelitev ruskega varnostno-interesnega področja, kamor prištevajo dele Evrope, Bližnji vzhod, jugozahodno in centralno Azijo ter območja Azije ob Pacifiškem oceanu (Internet 15).

Posebno poglavje so namenili vzpostavitvi partnerskih odnosov z ZDA in Natom na področju oboroženih sil. Kljub velikim razlikam pri obravnavi vprašanja širjenja Nata na vzhod in njegovih vojaških akcijah na kriznih območjih, so pozdravili ustanovitev Sveta Nato-Rusija in sporazum o skupnem reševanju posadk poškodovanih podmornic. Pričakujejo, da bodo elementi direktnega in indirektnega nasprotovanja RF s strani držav članic Nata postopno izginili. Vojaško-politično situacijo v današnjem svetu vidijo v prekrivanju dveh dejavnikov, in sicer v trudu za vzpostavitev bolj demokratičnega sistema v mednarodni ekonomiji in

politiki ter na drugi strani vse pogostejši uporabi oboroženih sil na podlagi internih odločitev posameznih držav brez mandata OZN. Na drugi strani poudarjajo pripravljenost na sodelovanje z ZDA v protiteristični koaliciji (Internet 15).

Zaradi razvoja novih tendenc na globalni ravni se zavedajo, da morata zunanja politika in oborožene sile RF vzeti v obzir predvsem vprašanja vse večje globalizacije (orožje za množično uničevanje, etnična nestabilnost, aktivnosti radikalnih verskih skupin, trgovina z drogami, organiziran kriminal), vprašanja mednarodnih operacij *ad hoc* koalicij z uporabo sile, ekonomskih interesov v zunanjih politikah držav (ki postajajo mnogo pomembnejši kot vojaško-politični), problematike mednarodnega terorizma in terorizma znotraj države ter vplivov nevladnih organizacij na mednarodni sistem. V tretjem poglavju omenjene Bele knjige so opredelili tri vrste ogrožanja varnosti RF (pa tudi njenih zaveznic), in sicer zunanje, notranje in čezmejne grožnje (Internet 15).

RF bo morala veliko pozornost nameniti tudi ideologiji, ki še vedno vlada v njenih vojaških vrstah. Militantna miselnost, ki je še vedno zelo razširjena, zahteva nasprotnika. Ravno iz teh razlogov mnogi ideje o skupni varnosti in partnerstvu z Zahodom enačijo z izdajo ruskih nacionalnih interesov (Grizold 1996: 443).

12. Nova oboroževalna tekma

Strateški koncept Nata iz leta 1999 je zavezništvu med drugim omogočal tudi misije zunaj ozemelj držav članic ('out of area'). Slednji podatek jasno pokaže, da se lahko Nato po potrebi prelevi v ofenzivno zavezništvo, ki lahko brez OZN odloča o izpolnjenih pogojih za akcijo. Hkrati lahko posreduje tam, kjer se državam članicam in njihovim zaveznikom zdi potrebno (primer Kosova leta 1999) (Internet 12). S tem se je v RF zvišala stopnja zaskrbljenosti, da bodo določila v omenjenem konceptu dala osnovo za morebitne intervencije na območjih v bližini RF ali celo na samem ruskem teritoriju (Ponsard 2007: 73).

Z ruskega vidika je Nato s tem dajal slab zgled za nelegalne akcije, saj je dajal prednost preračunljivosti in idealizmu, ne pa vladavini prava. Zahod je svoje stališče argumentiral z razlago, da je pripravljen slediti mednarodnim sporazumom, vendar le do točke, ko RF, Kitajska ali VS ZN ne nasprotujejo njegovim ciljem. Z drugimi besedami, Zahod je bil

pripravljen delovati na lastno pest, ignoraje pravila mednarodnega prava in UL OZN (prav tam). Na tem mestu lahko znova nakažemo na vlogo ZDA. Z napisanim bi se koncept svetovne kolektivne varnosti lahko spremenil v nevarnost konfliktov na mejnih območjih velikih sil.

Kar nekaj let po hladni vojni je potekalo razoroževanje. Med tem časom je RF ves čas zmanjševala svoj arzenal. V začetku leta 2000 je ratificirala START II. A kmalu za tem je Bush začel novo oboroževalno tekmo. ZDA so enostransko odstopile od pogodbe o protibalističnih izstrelkih, o kateri sem že pisala. Hkrati so naznanile, da do preklica ne bodo več zmanjševale jedrske oborožitve. Če sledimo ameriškim podatkom, je RF v tistem času razvijala le en strateški projekt (raketo topol-M), ZDA pa so se na drugi strani ukvarjale z več bolj sofisticiranimi (med njimi je bil najpomembnejši t. i. Vojna zvezd). Ironično pri vsem tem je, da ZDA, kljub svojemu nespoštovanju dogovora o zmanjšanju jedrske oborožitve, od drugih držav z jedrskim orožjem zahtevajo razorožitev (z izjemo Izraela) (Mekina 2002a).

A zgodil se je preobrat, saj je 19. maja istega leta začela veljati nova vojaška doktrina zveze Nato, in sicer z oznako NC-400/2. Navedeni dokument je obvezujoč za vse članice zveze Nato in opisuje vojaško strategijo, ki dovoljuje članicam uporabo grožnje prvega napada z jedrskim orožjem ob morebitni nevarnosti. Treba se je zavedati, da v tem primeru na gre za odgovor na napad oziroma nevarnost, ampak za uporabo jedrskega orožja v preventivne namene ('first strike'). Prav tako je v dokumentu posebno poudarjeno, da se ta princip lahko uporablja tudi proti državam, ki nimajo atomskega orožja, kljub temu da se velike države v OZN zavzemajo za popolno odpravo jedrske oborožitve. A očitno je to le formalna drža. Seveda je posledično doktrino t. i. preventivnega napada uvedlo tudi rusko ministrstvo za obrambo. Predsednik ruskega parlamentarnega komiteja za mednarodne odnose Dimitrij Rogozin je celo podal izjavo, da so *"ZDA izvlekle veliko jedrsko palico, s katero želijo vse države vrniti na njihovo mesto"* (Mekina 2002b).

Z uvedbo 'first strike' formulacije so ZDA zavrnile pobudo Nemčije, ki se je zavzemala za popolnoma drugačno doktrino, in sicer, da Nato sprejme izjavo, s katero *"bi se zavezal, da ne bo prvi uporabil jedrskega orožja, še posebej ne proti manjšim državam, ki nimajo jedrskega orožja, vendar razpolagajo z drugimi (biološkimi, kemičnimi) orožji za množično uničevanje"* (prav tam).

Zavedati se moramo, da je prav prejšnja doktrina, ki je predvidevala le 'povračilno' uporabo jedrskega orožja ('No First Use'), vso hladno vojno vzdrževala 'ravnotežje strahu', zaradi katerega ni prišlo do uporabe omenjenega orožja, saj bi slednje lahko vodilo v vojno svetovnih razsežnosti, ki bi seveda najverjetneje privedla do uničenja sveta.

Los Angeles Times je objavil tajno poročilo Pentagona, v katerem je jasno zapisano, da je na seznamu ZDA, na katerem so našteje potencialne tarče za napad z jedrskim orožjem, poleg Kitajske, Iraka, Severne Koreje, Irana, Libije in Sirije, tudi RF. V poročilu so prav tako navedene situacije, v katerih bi se jedrsko orožje legitimno uporabilo, in sicer se lahko le-to uporabi proti tarčam, ki bi lahko vzdržale nejedrski napad; kot povračilni ukrep za napad z jedrskim, biološkim ali kemičnim orožjem; ob presenetljivem vojaškem razvoju dogodkov (prav tam). Seveda je največja nevarnost naštetih razlogov za napad ta, da se lahko interpretirajo na kakršenkoli način.

Način razmišljanja ruskega vojaškega vrha je v zadnjih letih vseeno prestopil kar nekaj premikov. Nova vojaška doktrina, ki je bila objavljena oktobra 1999 in jo je Putin podpisal 21. aprila 2000, zmanjšuje pomen grožnje konfliktov manjše intenzitete kot na primer v Čečeniji in daje poudarek na ohranjanju precejšnjih konvencionalnih in jedrskih sil. Prav tako vsebuje opis okoliščin, v katerih bi RF uporabila jedrsko orožje (Larrabee 2003: 130).

Nov obrambni koncept, ki ga je odobril Putin 6. januarja 2000, opredeljuje tudi obseg uporabe jedrskega orožja. Obrambni koncept iz leta 1997 je določal, da si RF pridružuje pravico do uporabe jedrskega orožja v primeru grožnje obstanka RF kot suverene države. Nov koncept iz leta 2000 predvideva uporabo jedrskega orožja za odvrnitev agresije v primeru, da so vse druge metode za rešitev krizne situacije izčrpane oziroma so neučinkovite (prav tam). Tudi pri tem se je treba zavedati, podobno kot pri že obravnavani Natovi, nevarnosti dvoumnega oblikovanja vsebine doktrine.

Na tej točki je treba še zapisati, da navedena doktrina, ki jo je uvedel Nato in kasneje tudi RF, velja za kršitev mednarodnega prava. To je uvedla sodba Meddržavnega sodišča v Haagu leta 1996, ki prepoveduje kakršnokoli grožnjo z uporabo jedrskega orožja. Prav tako je doktrina v nasprotju z več resolucijami, zlasti z resolucijo OZN 984 iz leta 1995 (Mekina 2002b). Spor je na pobudo Generalne skupščine OZN sprožila Svetovna zdravstvena organizacija, saj je grožnja z orožjem, katerega uporaba je že po namenu "neselektivna in usmerjena na uničenje

celotne populacije držav, v nasprotju z najpomembnejšimi mednarodnimi pravnimi akti" (Mekina 2002a).

12.1 Obujanje ideje o projektu protiraketnega ščita

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja RF s svojimi kapacitetami nikakor ni mogla konkurirati oborožitvi Nata. Njena oborožitev je bila zastarela, v slabem stanju, z razpadom SZ pa je veliko oborožitve tudi izgubila. Po nekajletnem zatišju in Putinovi reformi oboroženih sil RF znova pridobiva na samozavesti, zato se suvereno odziva na ameriške načrte o postavitvi protiraketnega ščita na Češkem in Poljskem.

Ameriška ideja o oblikovanju 'strateškega protibalističnega ščita' je "*pravzaprav ponovno obujena ideja bivšega ameriškega predsednika Reagana iz obdobja hladne vojne o znanem projektu vojne zvezd*" (Žabkar 2001: 30). Ko je strategija 'obojestranskega vzajemnega uničenja' izgubila svojo kredibilnost, je Reganova administracija obljubila, da se bo oprla na strategijo 'obojestranske vzajemne varnosti' (MAS — Mutual Assured Security) (Internet 6). Temelj njegovega govora leta 1983 je takrat predstavljala možnost jedrske vojne s SZ. A kljub temu da SZ ni več, Reganova ideja o 'vojni zvezd' še vedno živi naprej (Samson 2007a).

Ponovno zaostrovanje v odnosih med ZDA in RF je posledica načrtov Pentagona, v katerih slednji predvideva namestitev desetih prestreznih raket na Poljskem. Prav tako bi v sklopu protiraketnega ščita stal na Češkem sodoben radarski sistem. Ameriška administracija vseskozi opravičuje svoja bilateralna pogajanja z omenjenima evropskima državama v luči morebitne grožnje iranskih raket, ki bi lahko ogrozile ZDA. Vendar ameriški predsednik Bush v svojih argumentih o nevarnostih iranskih izstrelkov ni prepričljiv, saj iranske rakete glede na zemljevide z dosegom raket in glede na sedanje stanje iranske vojaške tehnologije ne ogrožajo Evrope. To poraja le še večje ruske dvome o pravih namenih za postavitev ščita na njene meje (Samson 2007a).

Putin je močno kritiziral ameriške načrte in hkrati opozoril, da bi vztrajanje Busha pri postavitvi ščita privedlo do nove oboroževalne tekme (Hildreth, Ek 2008) in posledično do nove hladne vojne. Takšno sosledje dogodkov bi varnostne razmere v Evropi kaj hitro postavilo na glavo.

Največja pravna ovira za usposobitev omenjenega ščita je bil Sporazum o omejevanju antibalističnih izstrelkov. *"Če dogovora med državama ne bo in bodo ZDA še naprej gradile svoje sisteme NMD, bo slej ko prej "materialno kršena" pogodba o protibalističnih izstrelkih, to pa je lahko razlog, da Rusija razveljavi pogodbo."* Vendar posamezne omenjene kršitve ne pomenijo konec sporazuma. Moramo priznati, da so tudi ZDA RF očitale kršitve iste pogodbe zaradi premočnih radarjev v Krasnojarsku, na drugi strani pa se RF ni strinjala z novo ameriško različico hitrosti protibalističnih izstrelkov. Ko je RF zavrnila novo ameriško definicijo omenjenih izstrelkov, *"so ZDA objavile le enostransko izjavo, s katero so potrdile, da so takšni izstrelki "zajeti" v sporazumu. Ta spor je ostal nerešen do danes, vendar to ne pomeni, da pogodba v celoti ne velja"* (Mekina 2001b).

Skladno z določili omenjenega sporazuma ima tudi RF majhen protiraketni ščit postavljen okoli Moskve (Samson 2007a). ZDA že razpolagajo z dvema protiraketnima ščitoma, in sicer na Aljaski in v Kaliforniji, vendar bi bil omenjeni ščit prvi sistem takšne oblike zunaj ozemlja ZDA (Samson 2007c). Razlika med RF in ZDA je torej v tem, da RF svojega ščita ne širi izven svojih meja (Samson 2007a). Nekdanji podpredsednik ruske vlade Sergej Ivanov ne verjame argumentom o preteči nevarnosti iz Irana, saj je prepričan, da je protiraketni ščit uperjen zgolj proti RF (Samson 2007c).

Načrti ameriške obrambe pred balističnimi izstrelki ne spadajo pod okrilje v Nata, pa vseeno predstavljajo tveganje za razvoj odnosa med Natom in RF. RF vidi razširjanje ameriškega ščita kot grožnjo, ki je ne sme dovoliti na svojih mejah (Samson 2007a). Že Evgenij Primakov je na svojem obisku v državah Srednje Evrope, ki so želele vstopiti v Nato, dejal, da *"morebitno nameščanje taktičnih raket Nata" v srednjeevropskih državah "lahko samodejno pripelje do novega vojaškega tekmovanja, saj bodo ruski vojaški krogi v tem primeru izvedli tako močan pritisk, da se mu nobena ruska oblast ne bo mogla upreti"* (Vukadinović 1996: 458). Ruske oblasti razglabljajo, ali bi uresničeni načrti ZDA še bolj okrepili njen vpliv v tem delu Evrope, ki ga RF še vedno nekako smatra za svoje interesno območje. Če bi se napovedi uresničile, bi nekdanje sovjetske republike še bolj utrdile vezi z Zahodom, predvsem z ZDA, kar bi posledično lahko vodilo k ponovni Natovi ekspanziji (Samson 2007c).

Kaj kmalu lahko ugotovimo, da je v ozadju vsega aktualnega dogajanja najverjetneje ponovni spopad velikih sil za naravne vire in politični vpliv. *"V središču pozornosti je predvsem okolica Kaspijskega jezera, kjer naj bi bile največje zaloge nafte in rudnin na svetu, večje od*

tistih na Bližnjem vzhodu. Pot do tja vodi prek nekdanjih sovjetskih republik, Nato pa je vojaška zveza, ki naj bi Zahodu izkrčila pot do novih virov energije," zato Nato vztrajno širi svoj vpliv. Pod Natovim poveljstvom so Ukrajina, Azerbajdžan in Gruzija oblikovali skupni bataljon. Prav tako je oblikovano posebno zavezništvo GUUAMA, ki ga sestavljajo Moldova, Azerbajdžan, Uzbekistan, Ukrajina in Gruzija (Mekina 2001b). Teh pet držav želi skupaj koordinirati politike na različnih področjih, kot so na primer rešitve konfliktov, oskrba z energijo in transport. Skupina razmišlja celo o vzpostavitvi skupnega bataljona za ohranjanje miru (Larrabee 2003: 135).

RF je leta 2000 opredelila dejavnike, ki ogrožajo njeno varnost. Med drugim velja znova poudariti predvsem točko, ki govori o pojavih in eksalacijah *"konfliktov v neposredni bližini državnih meja Rusije in zunanjih mejah SND"* ter točko o *"okrepitvah vojaško-političnih blokov in zvez, še posebej širitev Nata na vzhod, možnost namestitve tujih vojaških baz in vojaških kontigentov v neposredni bližini meja Rusije."* Prav slednje lahko povežemo z nasprotovanjem RF za namestitev protiraketnega ščita v neposredni bližini njenih meja (Grizold, Ferfila 2000: 103). Ameriška administracija vseskozi skuša pomiriti rusko stran in njene očitke zaradi namer ZDA, a zanimivo bi bilo opazovati reakcijo slednje, če bi se RF odločila namestiti protiraketni ščit v Mehiki (Samson 2007b). Putin je ob priliki glede tesnobe RF zaradi ščita opomnil na reakcijo ZDA v že omenjeni kubanski raketni krizi (Hildreth, Ek 2008).

A vendar me preseneča, da je med pogajanji na Češkem ameriški obrambni minister Robert Gates zaradi preglednosti predlagal, da bo lahko RF namestila svoje osebje na območje predvidenega radarja. Pričakovano je češki premier Topolanek dejal, da mora o tem najprej odločati češko ljudstvo. Tu je treba povedati, da javnost na Poljskem in Češkem ne goji posebnih simpatij do postavitve ščita na njihovem ozemlju, kar je razumljivo, saj se bojijo, da si bodo s tem nakopale grožnje držav, s katerimi so ZDA v sporu, skrbijo pa jih tudi reakcije RF (prav tam).

A zgodil se je preobrat. Pred vrhom skupine G8 v Heiligendammu je Putin na sestanku z ameriškim predsednikom Bushom slednjemu predlagal skupni protiraketni sistem. Tako bi bila skupna radarska postaja nameščena v Gabali na severu Azerbajdžana, v nekdanji sovjetski republiki in tudi sosedi Irana. Priznati moramo, da je bil Bush nad predlogom Putina vsekakor presenečen, Washington pa so začeli zanimati predvsem resnični ruski motivi

(Samson 2007b). Na enem izmed nadaljnjih srečanj je Putin celo predlagal, da bi bil tak protiraketni sistem pod nadzorom uradov v Bruslju in Moskvi ter omenil možno uporabo radarja, nameščenega na jugu RF. Taka oblika kooperacije bi se lahko s pomočjo Sveta Nato-RF razširila še na druge evropske države (Hildreth, Ek 2008). Torej, kaj je osnova ruskih predlogov? Po eni strani je lahko RF podala take predloge, ker je vedela, da jih ZDA ne bodo sprejele, po drugi pa je lahko RF s tem želela zavleči pogajanja s Češko in Poljsko ter si kupiti čas do novih volitev v ZDA ter menjave v ameriški administraciji (Samson 2007b). Nekateri celo trdijo, da želi Moskva s tem podpihovati razprtije med državami članicami Nata (Hildreth, Ek 2008).

Baker Spring s konzervativnega ameriškega inštituta za raziskave javnih politik Heritage Foundation je postavil pet osnovnih vprašanj, na katere bi morala odgovoriti ameriška politika pred pogajanjem oziroma pogovori z RF o skupnem protiraketnem ščit, in sicer (Internet 16):

- Ali si RF prizadeva za veto nad ameriškimi načrti raketne obrambe v Evropi?
- Ali si RF prizadeva za zmanjšanje ameriškega vpliva v Vzhodni Evropi?
- Ali bi ruski predlogi raketno obrambo Zahoda izboljšali ali samo premestili?
- Ali Rusi sedaj resno jemljejo grožnje iranskega jedrskega programa?
- Ali so se ZDA pripravljene pogajati s pozicije moči?

Ena izmed glavnih tem ameriško-ruskega vrha v Ljubljani je bil prav protiraketni ščit. Vendar ameriški predsednik Bush na srečanju ni dobil ruske privolitve v spremembe antibalistične pogodbe iz leta 1972. Napovedi ameriškega inštituta za strateške analize Stratfor so se deloma uresničile, saj so zapisali, da je to *"prvi vrh po dolgem času, na katerem je ameriški voditelj v večjih težavah kot njegov ruski sogovornik,"* saj je imel Putin v očeh medijev večjo kredibilnost kot Bush. Prav tako so odnosi med ZDA in Kitajsko bili označeni kot napeti, zato je bilo za ZDA zelo *"pomembno, da se Rusija ne pridruži Kitajski v protiameriški koaliciji."* Na tej točki je pomembno zapisati, da sta aprila 1997 RF in Kitajska v Moskvi podpisali Skupno deklaracijo o multipolarnem svetu in uresničitvi novega mednarodnega reda. Med drugim velja omeniti, da Kitajska že od leta 1999 meni, da njeno veleposlaništvo v Beogradu Natovi izstrelki niso zadeli po naključju (Mekina 2001b).

Vprašati bi se morali, kam nas peljejo razne manifestacije ameriškega unilaterizma in dvostranski varnostni sporazumi z Washingtonom izven okvira Nata, ki imajo lahko v

primeru enostranskih potez posameznih držav vpliv na njegovo delovanje. Mnogi predstavniki evropskih držav namreč opozarjajo, da se Busheva administracija o svojih načrtih ni predhodno posvetovala s svojimi zaveznicami v Natu, prav tako pa tudi ne z RF. Slednje ameriški predsednik zanika (Hildreth, Ek 2008).

Medtem ko grožnje jedrskega napada na ZDA v tem trenutku nimajo resne osnove, imajo lahko posledice, ki bi jih imelo neomajano vztrajanje ZDA pri postavitvi protiraketnega ščita, velik vpliv na ameriško nacionalno varnost in seveda tudi na varnost njenih zaveznic (Samson 2007a). Menim, da cilj Washingtona nikakor ni zaostrovanje odnosov z RF. Vendar mislim, kot se je izkazalo v dogodkih 11. septembra 2001, da za ZDA večjo nevarnost kot jedrske rakete predstavljajo t. i. 'primitivna orožja' (tovornjaki z eksplozivom, letala, bombe, samomorilski napadalci ipd.), ki se jih v vse večji meri poslužujejo skrajneži, ki želijo spremeniti tok zgodovine.

13. Novi izzivi

13.1 Skupno ukrepanje ob naravnih nesrečah

Dejstvo je, da naravne nesreče ne poznajo državnih mej. Najboljši primer je grozovita jedrska nesreča v Črnobilu leta 1986. Zaradi razsežnosti katastrofe so države članice ponudile medicinsko pomoč, a ker je bil to še vedno čas hladne vojne, intervencija Nata pod nobenim pogojem ni prišla v poštev. Podobna zgodba se je odvila tudi v primerih potresov v Armeniji leta 1988 in Kirgizijski republiki leta 1992, kjer je pomoč prihajala izključno na osnovi bilateralnih dogovorov med državami (Nato's Role in Disaster Assistance 2001: 9—11).

Sodelovanje zveze Nato in RF glede skupnega ukrepanja pri naravnih nesrečah, kot so na primer potresi in poplave, se je začelo že leta 1996, saj sta v marcu tega leta Nato in ministrstvo RF za civilno obrambo, krizne razmere in odpravo posledic naravnih nesreč podpisala memorandum o soglasju glede civilnega kriznega načrtovanja v primeru nesreč (Priročnik o zvezi Nato 2001: 82).

Leta 1998 so na predlog RF ustanovili Evroatlantski center za usklajevanje ukrepanja ob nesrečah in Evroatlantsko enoto za ukrepanje ob nesrečah. Na centru se izmenjavajo informacije in usklajujejo ukrepanja ob nesrečah na evroatlantskem območju med članicami

in partnerskimi državami zveze Nato. Seveda se organizira tudi večje vaje, ki simulirajo civilne krizne razmere, kot so na primer naravne in civilizacijske nesreče (prav tam).

Evroatlantski center se je lahko preizkusil tudi v resničnih situacijah. Tako je civilno-vojaško sodelovanje držav članic potekalo pri humanitarnih operacijah med krizo kosovskih beguncev, opravljali zelo veliko nalog ob velikih poplavah v Romuniji, Ukrajini, Albaniji, na Madžarskem in Češkem. Prav tako je bila njihova pomoč zelo dragocena ob potresu v Turčiji leta 1999, ob gozdnih požarih v Nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji ter ob hudih vremenskih razmerah v Ukrajini in Moldovi (Preoblikovani Nato 2004: 35).

13.2 Tekmovanje za naravna bogastva

Arktika spada med posebna območja, kjer so se interesi SZ in Nata⁷, še posebej ZDA, vedno prekrivali. Najpomembnejša država na tem delu severne poloble je še danes nedvomno RF, saj pod njeno okrilje spada več kot polovica tega teritorija. Zaradi vse večjih potreb po naravnih bogastvih je logično, da RF kaže vse večji interes za nadzor tistega dela arktičnega bazena, ki je vezan na njeno obalo. Še naprej bo uveljavljala mednarodno pravno načelo o zaprtem morju in vodah, ki naj bi ji zgodovinsko pripadale. Seveda bo izvajala tudi strog nadzor nad severno morsko potjo (Grizold, Ferfila 2000: 144–145).

Podmornice v arktičnih vodah, opremljene z balističnimi raketami, ki jih je mogoče izstreliti iz podmornic, pokrivajo vse cilje na nasprotnikovem ozemlju, pri tem pa niso potrebna oporišča v tujih državah oziroma angažiranje celotnega ladjevja. *"Nekdaj sovjetske, sedaj pa ruske rakete (SS-N-8, SS-N-18, SS-N-20 in SS-N-23), s katerimi so oborožene ruske podmornice tipa Yankee Delta in Tajfun oziroma ameriške podmornice Pozejdon in Trident z raketami Trident C-4 lahko napadejo katerikoli cilj v Severni Ameriki in Zahodni Evropi oziroma Rusiji."* Vse našteje rakete imajo doomet preko osem tisoč kilometrov in se po natančnosti lahko kosajo z raketami, ki jih izstrelijo s kopnega (prav tam, 141–142).

ZDA imajo na področju Arktike kar nekaj vojaških oporišč, a status arktične sile so si pridobile šele leta 1867, ko so Aljasko odkupile od RF (prav tam, 145–146). A prodaja Aljaske ZDA velja za največjo rusko napako. Izplačana vsota je leta 1867 znašala

⁷ Militarizacija Arktike je bila predmet trenj tudi v zvezi Nato, ki jih je povzročilo razkritje dokumentov, ki so razkrivali načrte o vojaški zasedbi Kanade v primeru 'potrebe'. Kanada zato še danes vidi ZDA kot grožnjo pri uveljavljanju njenih interesov na severu in celo kot grožnjo njeni suverenosti (Grizold, Ferfila 2000: 145–146).

7,2 milijona dolarjev, kar je za deželo v izmeri 1,5 milijona km² pomenilo zgolj 4,7 centa na hektar. S tem se je RF dokončno umaknila z ameriške celine.

Ruska podmornica je avgusta 2007 prvič v zgodovini raziskovanja severnega tečaja dosegla dno Severnega ledenega morja 4261 metrov pod morsko gladino. Ruski znanstveniki so opravili raziskave in zbrali dokaze o grebenu, ki naj bi bil podaljšek evroazijskega kontinenta in tako skladno z mednarodnim pravom del ruskega ozemlja na celini. ZN so zahteve Moskve po lastništvo ozemlja zavrnilo, vendar Moskva za leto 2009 načrtuje ponovno prošnjo. Poraja se vprašanje, če bo RF prošnja odobrena, saj bi v tem primeru RF nadzirala več kot 460.000 km² oziroma skoraj polovico morskega dna pod Arktiko, kjer so po nekaterih ocenah skrivajo ogromne zaloge naravnih bogastev.

13.3 Odbor za izzive sodobne družbe

RF in Nato v okviru NRC sodelujeta tudi v Odboru za izzive sodobne družbe. Glavni namen takega sodelovanja je odprava okoljevarstvenih problemov, ki so nastali kot posledica vojaških (npr. ponovna uporaba zemljišč, ki so jih prej uporabljali v vojaške namene) ali civilnih dejavnosti (metodologija čiščenja in varstva okolja zaradi naftovodov). A njuno sodelovanje na tehnološkem in znanstvenem področju se je začelo že leta 1998 s temami, ki so še posebej zanimive za RF, to so fizika plazme, rastlinska biotehnologija ter preprečevanje in napovedovanje civilizacijskih in naravnih nesreč. Pri NRC deluje tudi Odbor za znanost, kjer glede na aktualne razmere v svetu RF in Nato sodelujeta predvsem na področju uporabe civilnih znanosti pri obrambi pred terorizmom in novimi grožnjami. Konkretna naloga so med drugim na primer odkrivanje eksplozivnih sredstev ter proučevanje družbenih in psiholoških posledic terorizma (Preoblikovani Nato 2004: 24—38).

14. Sklep

V 20. stoletju sta dva dogodka korenito spremenila razmere na svetovni politični sceni, in sicer konec 2. svetovne vojne in konec hladne vojne. SZ se je borila na strani antantnih sil, skupaj z njeno kasnejšo največjo nasprotnico – ZDA. Sledilo je obdobje hladne vojne in ustanavljanja blokov ter neomejenega oboroževanja. Ideologija je zavzela prvo mesto v zunanjih politikah držav. K sreči so se proti koncu prejšnjega stoletja strasti umirile, RF in zveza Nato pa sta želeli najti skupne poti, ki bi vodile k sodelovanju in normaliziranju odnosov. Leta 2001 so ves svet šokirali grozoviti teroristični napadi v ZDA. Neposredno po teh dogodkih, ki so pustili velik pečat v zgodovini, sta RF in njen predsednik Vladimir Putin ponudila pomoč ZDA ter zagotovila popolno podporo zvezi Nato in seveda ZDA v njunem boju proti terorizmu. Zdi se mi, da sta Nato in RF želela najti skupni jezik. Seveda bi bilo nesmiselno verjeti, da obeh strani niso k temu vodili lastni interesi. Dokaz, da sta oba akterja želela umiriti napetosti med njima, najdemo v zelo intenzivnem sodelovanju, ki se je začelo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja z ustanovitvijo Severnoatlantskega sveta za sodelovanje in je pripeljalo do danes zelo aktivnega Sveta Nato-Rusija. Vendar naj ob tem omenim, da bi se sodelovanje in zaupanje še bolj poglobila, če bi obe strani dosledno spoštovali določbe sprejetih aktov. Menim, da se je s tem pokazalo, da sta zveza Nato in RF — kljub vsem trenjem, nestrinjanjem, drugačnim pogledom na svet in zaostrovanju ob krizah — zmožna stopiti skupaj v času, ko svetu preti velika nevarnost. Tako sta na svoje razlike pozabili ob grožnji nacizma, v 21. stoletju pa skupaj stojita nasproti terorizmu. S tem bi potrdila svojo prvo hipotezo, ki sem jo postavila na začetku, in sicer, da *so se odnosi med zvezo NATO in Rusko federacijo po koncu hladne vojne bistveno izboljšali, saj kljub nekaterim razhajanjem še vedno prevladujejo odnosi sodelovanja*. A razvoj aktualnih dogodkov in ruske ostre kritike na račun ameriškega protiraketnega ščita in podpiranja neodvisnosti Kosova lahko tok zgodovine znova vrne na tirnice, ki vodijo v povečanje napetosti, posledično pa v novo oboroževalno tekmo in ohladitev odnosov.

Nato in RF si v današnjem času ne moreta privoščiti, da ne bi aktivno sodelovala. Današnja tehnologija se razvija in spreminja z neverjetno hitrostjo, kar seveda vključuje tudi nove vrste orožja, ki pa so se od klasične vojaške tehnologije iz časov hladne vojne neverjetno spremenile. Teroristi so nevidni sovražniki, ki jih bo brez tesnega sodelovanja RF in držav članic Nata težko zaustaviti. Tako sta, skoraj ironično, nekdanji največji sovražniki našli skupnega sovražnika in se s tem povezali. Klasične metode spopadov so skorajda zastarele,

saj se teroristi poslužujejo popolnoma drugačnega načina vojskovanja, pri tem pa so jim internet, večja prehodnost mej, mrežne strukture terorističnih celic in dejstvo, da države svojih sovražnikov ne vidijo v obraz, v izredno veliko pomoč. Zato menim, da lahko potrdim tudi svojo drugo hipotezo, ki se je glasila, da *je sodelovanje med zvezo Nato in Rusko federacijo v sodobem varnostnem okolju nujno potrebno in koristno za oba akterja.*

Nato in RF ne sodelujeta le na vojaškem področju. Njuni pripadniki so se urili v velikem številu skupnih vaj, pa tudi v resničnih situacijah, ko so posamezne predele sveta zajele naravne nesreče. Mislim, da bo tudi na tem področju zaradi vse večjih vremenskih sprememb na globalni ravni ter posledično vse večjem številu in naraščujoči intenzivnosti naravnih nesreč njuno sodelovanje v prihodnosti zelo okrepljeno. Zavedati se moramo, da se nahajamo v obdobju, ko bodo ekološka tveganja postala pomembnejša kot vojaška, če bo človeštvo sploh hotelo preživeti, saj ta tveganja ne poznajo državnih mej. Sodelovanje med Natom in RF bi moralo potekati tudi na področju iskanja najustreznejših rešitev za uničenje klasičnih, kemičnih in jedrskih vojaških odpadkov, ki so večinoma dediščina hladne vojne.

Srečni smo lahko, da se napetosti v drugi polovici 20. stoletja niso sprevrgle v 'vročo vojno'. Ironija se kaže v tem, da je pri odvratanju napada glavnim udeležencem oboroževalne tekme uspelo zastrupiti same sebe, saj se je zmanjšala nevarnost vojaškega uničenja, a hkrati je vse večja postala ekološka nevarnost v domačem okolju (Grizold, Ferfila 2000: 170).

Z razpadom SZ in Varšavskega pakta je po mnenju nekaterih postalo pomembnejše od vojaškega soočenja spopadanje med ekologi in tistimi, ki želijo čim hitreje trošiti naravne vire. Območje, za katerega so vse velesile že v času hladne vojne kazale veliko zanimanja, je predvsem že omenjena Arktika, ki tudi danes ostaja potencialno zanimivo vojaško območje (Grizold, Ferfila 2000: 140). Seveda smo v zadnjem času priča tudi vse aktualnejšim raziskavam naravnih bogastev na morskem dnu. Zavedati se moramo, da je kolaps SZ dramatično spremenil geopolitični zemljevid Evrazije. Poleg izgube Baltika (s tem je RF izgubila pomembni pristanišči — Rigo in Talin) in Ukrajine se je RF morala soočiti tudi z izgubo Kavkaza ter teritorija ob Kaspijskem morju, ki sta bogata z naravnimi surovinami, kot sta nafta in zemeljski plin (Larrabee 2003: 115—116).

S svojo tretjo hipotezo, *da imajo v zvezi Nato največji vpliv in moč ZDA, zato v primeru, ko govorimo o odnosu med zvezo Nato in Rusko federacijo, v bistvu govorimo o odnosu med*

ZDA in Rusijo, sem želela ugotoviti, ali ZDA resnično uveljavljajo svoj primat v Natu. Tudi to hipotezo lahko potrdim, saj je skozi vso diplomsko nalogo jasno razvidno dejstvo, da Nato vedno deluje v interesu ZDA. Tudi tu želim opozoriti na trenutno perečo zadevo na svetovni politični sceni, in sicer na ameriški protiraketni ščit. Ker se preostale članice Nata, razen vlad Češke in Poljske, ne strinjajo s postavitvijo le-tega na območja v Evropi, ZDA delujejo zunaj okvira Nata. Vendar bi se o tako pomembni temi morali najprej pogovoriti z RF, saj se vse bolj zdi, da se s pomočjo enostranskih dejanj ZDA rojeva nova hladna vojna. Menim, da bi morala biti zadeva uvrščena na dnevni red Sveta Nato-Rusija, saj bo v nasprotnem primeru ta forum ostal le mrtva točka na papirju. Za obe strani bi bilo zelo slabo, če bi se znova izkazala nezmožnost dogovora, kot se je to pokazalo v prejšnjih institucijah, ki sta si jih delila Nato in RF.

Na tem mestu povzemam besede novinarja Igorja Mekine (Mekina 2001b), ki je med drugim zapisal, da ni dvoma, da v Washingtonu, pa tudi v Moskvi in Pekingu, menijo, da si s protiraketnim ščitom ZDA hočejo zagotoviti položaj edine preostale velesile. Razlike med njimi so samo v mnenjih, ali je to dobro ali slabo. Dodal je še, in to se ujema z mojim mnenjem, da je kljub temu *"mogoče predvideti verjetne posledice enostranskega uvajanja novih raketnih sistemov v ameriške obrambne sile. Skoraj gotovo je, da bo to sprožilo poskuse oblikovanja novih strateških blokov."*

RF sicer v tem trenutku ne more konkurirati ZDA kot enakovreden partner, vendar so se ZDA zapletle v konflikt z mnogimi državami, predvsem latinskoameriškimi, državami na Bližnjem zahodu in v Aziji. V takih razmerah lahko RF postane voditeljica bloka, ki se bo obrnil proti ameriški ekspanziji.

Pri tem se strinjam z oceno Larrabeeja, ki je zapisal, da je odnos med zvezo Nato in RF v prihodnosti v veliki meri odvisen od delovanja Sveta Nata in RF v praksi. Če bo slednji zmožen doseči konkretne rezultate hitro, bo to dalo pomemben pečat na odnose med RF in Natom, kar bo najverjetneje pripomoglo h globljemu sodelovanju med njima. Če pa bo delo v Svetu ovirano zaradi proceduralnih detajlov ali se bo v njem le razpravljalo in ne bo prinesel nobenih odločitev, bo na obeh straneh prišlo do razočaranja, ki bo vodilo do poslabšanja odnosov (Larrabee 2003: 157).

Kot je bilo pred slabimi dvajsetimi leti izredno težko napovedati, v kakšno smer se bodo razvili odnosi med Natom in RF po koncu hladne vojne, tudi danes težko napovemo, kako bosta obe strani sodelovali v prihodnosti, še posebej zaradi trenj o vprašanju neodvisnega Kosova. Bo RF postala polnopravna članica zveze Nato? Bo znova ustanovila svoj strateški blok? Bo zveza Nato razpadla zaradi vse večje samovoljnosti v zunanji politiki ZDA? Na ta vprašanja je zelo težko odgovoriti, saj tok svetovnih dogajanj velikokrat ubere povsem drugačno pot od pričakovane. Kdo bi si v času raketne krize na Kubi mislil, da bosta Nato in RF nekoč oblikovala svoj forum za posvetovanje in tesno sodelovala v skupnih akcijah?

Veliko dejavnikov govori v prid sprejetju RF v Nato kot polnopravne članice. Posledično RF ne bi več organizirala svoje obrambe na način nenehne prisotnosti grožnje, prav tako bi Natovo širitev na vzhod gledala kot na pozitiven razvoj zavezništva. To bi simboliziralo dokončno Natovo transformacijo in uspešen konec hladne vojne. Rezultat takšnega dogajanja bi bil tudi konec dominantne vloge ZDA v okviru zavezništva, situacija v Evropi pa bi se stabilizirala, saj bi RF predstavljala protiutež vse večjemu pomenu, ki ga pridobiva združena Nemčija (Ponsard 2007: 84).

Vseeno se je treba vprašati, kaj bi se zgodilo, če bi prišlo do dejanske ruske zahteve za polnopravno članstvo v Natu. Kot prvo bi se o tej tematiki morala jasno izraziti tudi sama zveza Nato, pri čemer ne bi smela pozabiti na dejavnike, s katerimi se RF sooča v stvarnosti kot na primer relativna nestabilnost znotraj države (vprašanje Čečenije, terorizma, kriminala, korupcije, krize in konflikti na tleh nekdanje SZ ipd.) in nadaljnji demokratičen razvoj. Z vstopom v Natovo zavezništvo bi morala prevzeti obveznosti, ki bi glede na njeno trenutno stanje (ki pa se vsaj v gospodarskem smislu vidno izboljšuje) najverjetneje presegale njene možnosti. Našteto je le en vidik problemov, s katerimi bi se soočili v zgoraj omenjeni situaciji. Zadržke bi več kot gotovo imele tudi srednjeevropske in baltiške države. Vse te države zaradi negativnih izkušenj v preteklosti namreč v polnopravnem članstvu po eni strani vidijo tudi zagotovilo za oddaljitev od RF in pridobitev zagotovil, ki bi veljala v primeru nastanka velike krize na tleh RF ali SND. Za sprejem RF v Nato bi morali premagati še eno oviro, ki bi bila internega ruskega pomena. Ta blokada bi bila ideološke narave, saj ruski vojaški krogi, ki so se morali soočiti z Natom na ruskih mejah, najverjetneje niso pripravljeni storiti prve poteze in zahtevati sprejema RF v Nato. Pri tem gre za tradicijo, v kateri so bili vzgojene predvsem vrste danes starejših častnikov. V RF še vedno prevladuje mnenje, ki obravnava zvezo Nato kot tuje telo, ki ne želi dobro RF in s katerim lahko RF vzdržuje

odnose, vendar se mora stalno zavedati, da je treba ohranjati tudi distanco in ne vstopati v nikakršne globlje zveze (Vukadinović 1996: 455).

Glede na trenutno politično situacijo je malo verjetno, da bi se RF v bližnji prihodnosti odločila za ta korak. Članice Nata trenutno niso zainteresirane za takšen razvoj dogodkov, saj situacija v RF ni stabilna, še manj pa predvidljiva, prav tako demokracija ni še dosegla vseh potencialov. Večina na RF gleda kot na partnerico, ne pa zaveznico. Anton Grizold (Grizold 1996: 450) je v enem izmed svojih člankov zapisal, da bi moral Zahod RF *"priznati kot sebi enakovrednega partnerja, ne pa jo obravnavati kot berača pred vrati."* Ponsard (Ponsard 2007: 84) meni, da bi bilo veliko nasprotovanj pričakovati tudi s strani srednje- in vzhodnoevropskih držav, saj si le-te ne bi želele spet priti pod vpliv RF, četudi v okviru Nata. Takšnemu razvoju v prihodnosti trenutno nasprotujejo tudi deli ruske družbe, na prvem mestu sta seveda ruski ministrstvi za obrambo in zunanje zadeve. Vendar je Philip Gordon (prav tam) dejal, da je velika razlika, med biti nepripravljen za članstvo danes in biti zavrnjen kot potencialni kandidat za vedno.

Dosedanje preoblikovanje Nata je potekalo tudi v smeri njegove 'evropeizacije', saj evropske članice zavezništva dobivajo večji vpliv v poveljniški strukturi in tudi možnosti, da v okviru Nata v nekaterih operacijah ukrepajo brez udeležbe ZDA (Grizold, Ferfila 2000: 245). Ker celoten vojaški proračun vseh evropskih članic Nata znaša manj od ameriškega, ni velikih možnosti, da bi se lahko evropski del zavezništva osamosvojil od ZDA, hkrati pa obdržal možnost jedrskega in konvencionalnega odvrčanja. ZDA bodo zato najverjetneje ostale nepogrešljiv element v obrambi Evrope (Žabkar 2001: 50).

Vsekakor bo zanimivo spremljati razvoj aktualnih dogodkov, v katerih se kažejo velika trenja med Natom in RF. Postavitev protiraketnega ščita na meje Nata in v neposredno bližino RF vse bolj spominja na scenarij iz obdobja hladne vojne. Le čas bo pokazal, kakšen razvoj dogodkov bo sprožila agresivna zunanja politika ZDA in kako se bo nanjo odzvala RF. Tudi Kosovo je ponavljajoča se zgodba, ki se je pred nekaj leti še kar srečno odvila s prekinitvijo etničnega čiščenja Albancev in prvim konkretnim sodelovanjem vojaških sil Nata in RF. Spremljati moramo, kako se bo zgodba odvila tokrat.

15. Literatura in viri

Samostojne publikacije in članki v revijah in zbornikih:

- Bebler, Anton (1996): Slovenija in mednarodne varnostne organizacije. V Vinko Vegič (ur.): *Evropska varnost: interesi, procesi, institucije*, 131—146. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, Center za strateške študije.
- Bebler, Anton (1998): Širitev Nata in problemi tranzicije v srednji in vzhodni Evropi. V Anton Grizold (ur.): *Perspektive sodobne varnosti*, 45—57. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Blank, Stephen (1996): Rusija in evropska varnost. V Vinko Vegič (ur.): *Evropska varnost: interesi, procesi, institucije*, 47—58. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, Center za strateške študije.
- Clark, Wesley K. (2008): Playing Games With Kosovo. *Newsweek*, 3. 3., 21.
- Čibej, Boris (2007): Večstranski pogovori. *Delo*, 20. 4., 8.
- Dunbabin, J. P. D. (1994): *The Cold War: The Great Powers and their Allies*. London, New York: Longman.
- Frelih, Polona (2007): Retorika iz hladne vojne. *Delo*, 28. 4., 7.
- Frelih, Polona (2008): Kakor da je to ruska pokrajina. *Delo*, 25. 2., 24.
- Garb, Maja (1998): Razmerje med vojsko in oblastjo v vzhodni Evropi (socialistično obdobje). V Anton Grizold (ur.): *Perspektive sodobne varnosti*, 59—71. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton (1996): Rusija v iskanju svoje nove varnostne identitete. *Teorija in praksa*, 33(3), 440—451.
- Grizold, Anton in Bogomil Ferfila (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grošelj, Klemen (2003): Mirovne operacije (7. del). *Slovenska vojska*, 11(11), 19—21.
- Hardt, Michael (2005): *Multituda: vojna in demokracija v času imperija*. Ljubljana: Študentska založba.
- "Hočemo, da nam prisluhnejo" (2007). *Sobotna priloga*, 17. 2., 8.
- Larrabee, F. Stephen (2003): *NATO's Eastern Agenda in a New Strategic Era*. Santa Monica: RAND.

- Leffler, Melvyn P. in David S. Painter (1994): *Origins of the Cold War*. London, New York: Routledge.
- Lubi, Darko (1998): Nadzor ali uravnavanje oboroževanja. V Anton Grizold (ur.): *Perspektive sodobne varnosti*, 17—44. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *NATO v 21. stoletju* (2004). Bruselj: Oddelek za javno diplomacijo.
- *NATO's Role in Disaster Assistance* (2001). Bruselj: NATO Civil Emergency Planning.
- Nečak, Dušan (1999): *Hladna vojna*. Ljubljana: Modrijan.
- Mašanović, Božo (2007): Nato o Kosovu v senci ruske grožnje. *Delo*, 28. 4., 1.
- McCauley, Martin (1998): *Russia, America and the cold war, 1949–1991*. London, New York: Longman.
- Miholič, Andrej (2007): "Čas ni na naši strani". *Delo*, 16. 2., 8.
- Petrič, Ernest (1996): Evropska varnost v strategiji ZDA. V Vinko Vegič (ur.): *Evropska varnost: interesi, procesi, institucije*, 23—38. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, Center za strateške študije.
- Ponsard, Lionel (2007): *Russia, NATO and Cooperative Security*. London, New York: Routledge.
- Potočnik, Peter (2007a): "Ahtisaarijev načrt propadel kot nekoč Ananov za Ciper". *Delo*, 21. 4., 8.
- Potočnik, Peter (2007b): Moskva in Beograd v tesnem objemu. *Delo*, 21. 4., 1.
- *Preoblikovani NATO* (2004). Bruselj: Oddelek za javno diplomacijo.
- *Priročnik o zvezi NATO* (2001). Bruselj: Office of Information and Press.
- Raščan, Stanislav (2005): *Spremembe varnostne politike ZDA po 11. septembru 2001*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Soban, Branko (2007): Dr. Strangelove gre v Teheran. *Sobotna priloga*, 10. 3., 13.
- Temeljna listina o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti med Severnoatlantsko zvezo (Natom) in Rusko federacijo (1997). *Slovenska vojska*, 5(143), 22—25.
- Trapans, Jan Arveds (2003): *Severnoatlantsko zavezništvo včeraj in danes*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.

- Vegič, Vinko (2005): Vloga in funkcije Nata po koncu hladne vojne. V Anton Bebler (ur.): *Sodobno vojaštvo in družba*, 181—199. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vukadinović, Radovan (1995): *Diplomacija: strategija političnih pogajanj*. Ljubljana: Arah consulting.
- Vukadinović, Radovan (1996): Nato: Širitev na vhod in ruski odzivi. *Teorija in praksa*, 33(3), 452–459.
- Vukadinović, Radovan (2002): *Varnost v jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žabkar, Anton (2001): Preobrazba globalnega ravnotežja sil in oboroženih spopadov po razpadu bipolarnega sistema. *Nova revija*, 20(228-229), 29—67.

Internetni viri:

- Fischer, Joschka (2007): *Afghanistan and the Future of NATO*. Dostopno na <http://www.project-syndicate.org/commentary/fischer21/English> (16. februar 2008).
- Hildreth, Steven A. in Carl Ek (2007): *CRS Report for Congress: Long-Range Ballistic Missile Defence in Europe*. Dostopno na <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34051.pdf> (25. maj 2008).
- Ivanov, Sergej (2005): *Dozorevajoče partnerstvo*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/slovene/special.html> (15. februar 2008).
- Mastny, Vojtech (2002): *NATO in the Beholder's Eye: Soviet Perceptions and Policies, 1949—56*. Dostopno na <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACFB01.pdf> (19. maj 2008).
- Mekina, Igor (2001a): *Terorizem in širitev*. Dostopno na <http://www.mladina.si/tednik/200138/clanek/nato-flop/> (20. maj 2007).
- Mekina, Igor (2001b): *Vojna zvezd*. Dostopno na <http://www.mladina.si/tednik/200124/clanek/putin-bush2/> (20. maj 2007).
- Mekina, Igor (2002a): *Jedrsko orožje? Da, prosim!* Dostopno na <http://www.mladina.si/tednik/200206/clanek/pomors/> (20. maj 2007).
- Mekina, Igor (2002b): *Napadamo!* Dostopno na <http://www.mladina.si/tednik/200211/clanek/nato/> (20. maj 2007).
- Rühle, Michael (2005): *Nato in Bližnji vzhod*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/slovene/analysis.html> (20. maj 2008).

- Samson, Victoria (2007a): *Missile Defense Madness*. Dostopno na [http://disarm.igc.org/Disarmament%20Times%20winter%2007%20online\(2\).pdf](http://disarm.igc.org/Disarmament%20Times%20winter%2007%20online(2).pdf) (25. maj 2008).
- Samson, Victoria (2007b): *New Cold War All Too Possible*. Dostopno na <http://www.cdi.org/Program/issue/document.cfm?DocumentID=4098&IssueID=75&StartRow=1&ListRows=10&Orderby=DateLastUpdated&ProgramID=6&issueID=75> (25. maj 2008).
- Samson, Victoria (2007c): *Prospects for Russian-American Missile Defense Cooperation: Lessons from RAMOS and JDEC*. Dostopno na <http://www.cdi.org/pdfs/SamsonLessonsFromRAMONS.pdf> (25. maj 2008).
- Trenin, Dimitri (2007): *Nato in Rusija: streznitvene misli in praktični predlogi*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/art1.html> (23. februar 2008).
- Internet 1: Skupno spletišče v podporo včlanjevanju Slovenije v Nato (2004): *Zgodovina zveze NATO*. Dostopno na <http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/1718/> (30. marec 2007).
- Internet 2: NATO Public Diplomacy Division (2004): *NATO v 21. stoletju*. Dostopno na http://www.nato.int/docu/21-cent/21st_slo.pdf (15. februar 2007).
- Internet 3: Guide to Russia (2007): *Warsaw pact*. Dostopno na <http://www.2-russia.com/warsaw-pact.asp> (30. marec 2007).
- Internet 4: Central Intelligence Agency (2007): *The World Factbook: Russia*. Dostopno na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/rs.html> (15. februar 2007).
- Internet 5: Skupno spletišče v podporo včlanjevanju Slovenije v Nato (2004): *Kakšen je odnos med Nato in ZDA?* Dostopno na <http://nato.gov.si/slo/faq/question/157-47/> (30. marec 2007).
- Internet 6: Nuclear Files Website (2008): *Mutual Assured Destruction*. Dostopno na <http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/history/cold-war/strategy/strategy-mutual-assured-destruction.htm#> (25. maj 2008).
- Internet 7: U.S. Department of State (2007): *Treaty Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Strategic Offensive Arms (SALT II)*. Dostopno na <http://www.state.gov/t/ac/trt/5195.htm> (21. junij 2007).
- Internet 8: The Organization for Security and Co-operation in Europe (2008): *Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*. Dostopno na http://www.osce.org/documents/doclib/1990/11/13752_en.pdf (28. januar 2008).
- Internet 9: Executive Committee (2007): *Commonwealth of Independant States*. Dostopno na <http://www.cisstat.com/eng/cis.htm> (24. junij 2007).

- Internet 10: Radiotelevizija Slovenija (2007): *SČG za rešitev kosovske krize*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=28689 (21. marec 2007).
- Internet 11: 24ur.com (2008): *Svet na Kanalu A*. Dostopno na http://24ur.com/bin/video_show.php?SVET_d=1203678000&show_media=60100964 (22. februar 2008).
- Internet 12: Skupno spletišče v podporo včlanjevanju Slovenije v Nato (2004): *Evroatlanski partnerski svet*. Dostopno na <http://nato.gov.si/slo/publikacije/vloga-nata/evroatlanski-svet/> (30. junij 2007).
- Internet 13: Central Intelligence Agency (2007): *Afganistan*. Dostopno na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> (21. junij 2007).
- Internet 14: Radiotelevizija Slovenija (2007): *VS obravnava nov predlog o Iraku*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=13763 (21. marec 2007).
- Internet 15: Rusko ministrstvo za obrambo (2008): *The Russian Federation: Ministry of Defence*. Dostopno na: <http://www.mil.ru/eng/> (15. februar 2008).
- Internet 16: Heritage Foundation (2007): *Putin's Missile Defense Proposal Leaves Key Questions Unanswered*. Dostopno na <http://www.heritage.org/Research/NationalSecurity/wm1493.cfm> (15. junij 2007).
- Internet 17: The United Nations (2008): *Charter of the United Nations*. Dostopno na <http://www.un.org/aboutun/charter/> (21. februar 2008).
- Internet 18: North Atlantic Treaty Organisation (2004): *Preoblikovani NATO*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/nato-trans/nato-trans-slove.pdf> (2. junij 2007).